

1983/84:10

Onsdagen den 19 oktober em.

Kl. 19.30

Förhandlingarna leddes till en början av tredje vice talmannen.

14 § Riksdagsarbetet fram till juluppehållet

Anf. 55 TREDJE VICE TALMANNEN:

På grundval av uppgifter från utskotten har upprättats tids- och ärendepo-
laner för tiden fram till juluppehållet. Dessa planer har utdelats till kammarens
ledamöter. Härav framgår att mycket få debattärenden kommer att föreligga
till behandling under den närmaste månaden. Det är först under senare
hälften av november som arbetsplena behöver anordnas på torsdagarna.
Under december beräknas det däremot bli en sådan anhopning av ärenden
att det blir nödvändigt att fortsätta riksdagsarbetet ett par dagar in i
julveckan.

Såvitt nu kan bedömas bör kammarens sista arbetsplenium kunna hållas
tisdagen den 20 december, då frågan om löntagarfonderna skall slutbehand-
las av riksdagen. Det kan emellertid tänkas bli nödvändigt att ta även
onsdagen den 21 december i anspråk för riksdagsarbete.

15 § Allmänpolitisk debatt (forts.)

Anf. 56 FRIDA BERGLUND (s):

Herr talman! Sverige är ensamt om att ha en regering som prioriterar
arbete. De andra västliga industriländerna har gett upp. De godtar en hög
arbetslöshet och prioriterar exempelvis understöd till arbetslösa i stället för
att satsa på arbete.

Av Anna-Greta Leijons inlägg tidigare i dag framgick det klart och tydligt
vad svensk socialdemokrati står för och vad vi anser om uppgiften att skapa
sysselsättning för människorna, nämligen att det är en av våra viktigaste
uppgifter.

Enligt vår mening är den fulla sysselsättningen välfärdssamhällets funda-

ment. Arbetarrörelsens syn på den fulla sysselsättningen har tidigare accepterats av så gott som alla i samhället.

Nu börjar man emellertid också i vårt land höra andra tongångar. Det är första gången på årtionden som det öppet uttalas att vi skall acceptera en högre arbetslöshet. Sansade borgerliga ekonomer säger att man skall kunna tolerera en arbetslöshet på 3 till 5 %. Någon har en högre toleranströskel och säger 6 %.

Det finns i samhällsdebatten också andra oroande tendenser till ökad tolerans mot arbetslöshet. För några veckor sedan hade Nordiska rådets social- och miljöutskott anordnat en konferens om arbetsmarknaden i Norden. På denna konferens framhöll en av inledarna att den som ville välja arbetslöshet skulle kunna göra det. Samhället skulle betala 50 000 kr. om året, och då fick vederbörande själv välja evig arbetslöshet. Det är tongångar som innebär att man i realiteten har accepterat arbetslösheten som ett samhällsfenomen, som man inte vare sig vill eller kan angripa och förändra. Den socialdemokratiska regeringens insatser under det gångna året visar att vår regering valt en annan väg. Socialdemokraterna står fast vid "arbetslinjen".

Uppgiften att skapa jobb är enorm, men det har skapats väldigt många nya arbeten under både 1950- och 1960-talen. Vi kan klara det också nu. Men det är viktigt att i det arbetet värna om vår välfärd. Det är tack vare den svenska välfärden som vår industri har fått en hemmamarknad och därmed också möjlighet att utvecklas och att bli konkurrenskraftig utomlands. Vad vore exempelvis Electrolux, om vi inte hade haft miljonprogrammet för bostadsbyggande och om vi vanliga svenskar inte hade haft råd att köpa dammsugare, kyl och frys, allt resultat av socialdemokratisk välfärdspolitik?

Vi hör ofta talas om det japanska undret. En del av japanernas framgångar beror på att de har en stor hemmamarknad. Vår hemmamarknad kan inte jämföras med deras, men en rättvis fördelning av våra resurser och en bevarad välfärd ger också vår industri goda framtidsförutsättningar.

Hotet mot vår välfärd kommer från det budgetunderskott som de olika borgerliga regeringarna lämnade efter sig. Detta faktum försöker de borgerliga partierna dölja genom att i debatten framhålla att vi socialdemokrater skulle ha varit så aningslösa att vi lovat att i en handvändning radera ut de sex borgerliga regeringsårens budgetunderskott och arbetslöshet.

Den kritik vi möter och den bristande viljan till samverkan hos exempelvis mittenpartierna har säkerligen sin grund i besvikelse och grämselse över det resultat man åstadkom i regeringsställning.

För oss socialdemokrater är det viktigt att bekämpa arbetslösheten, både med kortsiktiga och med långsiktiga medel.

De arbetslösa får inte heller ses enbart som siffror i statistiken. Bakom varje arbetslöshetssiffra döljer sig en människa, en individ med möjligheter och med behov. De människorna får aldrig bli bortglömda i debatten, även om de inte själva med sina resurser orkar och kan konkurrera om debattutrymmet med de välbeställda i samhället.

Herr talman! Anledningen till att jag tar upp detta i dag är att en liten grupp arbetslösa ungdomar uppvaktade riksdagen den 4 oktober, den dag då vi öppnade riksmötet. De överlämnade en målning som de själva hade gjort. Målningen föreställde ungdomar som var på väg till en arbetsförmedling. Deras budskap var enkelt och klart: Vi kräver jobb. Enligt uppgift från ungdomarna hade alla gruppkanslier blivit uppringda och inbjudna att ta emot målningen. Bara två av riksdagens fem partier ställde upp.

Dessa ungdomar hade inte haft någon PR-apparat som trissat upp deras budskap. Att vara ung och kräva jobb är inte tillräckligt för att väcka intresse vare sig hos de borgerliga partierna eller hos massmedia. När ungdomarna kom för att framföra sina krav, då hade inte de borgerliga partierna tid, och då hade TV-kamerorna slocknat. Byggkranarna där kamerorna varit monterade stod visserligen kvar utanför riksdagshuset som monument från en annan värld, långt från de arbetslösa ungdomarnas. Den här "lilla" episoden är ett av många skäl för att vi inom socialdemokratin måste fortsätta att värna om ungdomarnas rätt till arbete. Episoden visar också att den som är arbetslös lätt glöms bort.

Anna-Greta Lcijon har tidigare redogjort för regeringens senaste sysselsättningspaket och också för de speciella satsningarna för att komma till rätta med ungdomsarbetslösheten. Det har förekommit mycket litet av kritik mot dessa satsningar, exempelvis förslaget om ungdomslag. På vissa håll har man emellertid frågat hur kommunerna skall klara detta.

Jag har försökt ta reda på hur man reagerar i ett av de mest arbetslöshetsdrabbade distrikten i landet, i Kiruna. Där upplever man förslaget om ungdomslag som positivt. Man säger: "Det är klart att det måste gå att skrapa ihop jobb. Det är positivt att ungdomarna kommer ut på ett jobb på morgonen. Det är mycket bättre än KAS." Det är regering och riksdag som ger ramar och skapar förutsättningar för att komma till rätta med problemen, men hur resultatet blir är till syvende og sist beroende av de människor som skall omsätta våra beslut i den praktiska verkligheten.

Därför ser jag det som väldigt positivt när jag i mitt eget län möter representanter för kommunerna, och även för de fackliga organisationerna, som helhjärtat ställer upp och säger att det måste gå att klara ungdomsjobben.

Herr talman! Under den gångna eftersommaren och hösten har vi upplevt ett väldigt angrepp på regeringen ute i landet. Både i skrift och i tal har centerpartisterna sagt att den nuvarande regeringen avrustar regionalpolitiken. Man frågar sig: Är det ett försök att dölja vad tvåpartiregeringens sparpaket innehöll? Industriminister Nils G. Åsling tog upp frågan hösten 1981, i samband med de ekonomisk-politiska åtgärderna. Då sade han bl. a. att de nya grunder för beviljande av lokaliseringstöd som han föreslog och förordade skulle innebära att man minskade statens utgifter för lokaliseringslån och stöd med ungefär 300 milj. kr. per år. Således förutsågs det att fortsatt borgerligt regerande skulle innebära 300 milj. kr. mindre i regionalpolitiskt stöd årligen. Centern har fört en livlig debatt om regionalpolitiken, speciellt i skogslänen, men inte i ett enda uttalande har de redogjort för sina egna

avsikter, vilka framgår av det jag tog upp tidigare, alltså 300 milj. kr. mindre till regionalpolitiken.

Den regionala obalansen ökade under de borgerliga regeringsåren, och den är fortfarande mycket stor. Vi har en alltför stor arbetslöshet i skogslänen. Arbetslöshetssiffrorna i exempelvis Norrbotten beror på neddragningen av personal vid LKAB och det stigande antalet nytillträdande på arbetsmarknaden – främst genom att den s. k. ungdomspuckeln får genomslag – vilket gör att arbetslösheten inte minskat och att vi fortfarande har ungefär två gånger så hög arbetslöshet som riket. Gapet mellan rikets och länets arbetslöshet är således oförändrat.

Många människor frågar sig hur det skulle se ut om det borgerliga regerandet hade fortsatt. Utan de insatser som gjorts i de mest drabbade skogslänen hade situationen varit betydligt svårare. Det skall Olof Johansson och andra centerpartister ha klart för sig när de talar om regionalpolitiken.

Det är många år sedan någon kunde säga något positivt i den här talarstolen om utvecklingen exempelvis i vårt län. Därför kan jag inte underlåta, med hänvisning till vad dagens borgerliga talare tidigare har sagt, att något uppehålla mig vid hur länsarbetsnämnden ser på situationen. Jag frågade: Hur är läget efter ett år med socialdemokratisk regering?

Länsarbetsnämndens prognoser i det län som har varit hårdast drabbat av borgerlig politik är optimistiska både beträffande konjunktur och sysselsättning för kommande höst och vinter. Flertalet av företagen räknar med oförändrad stabil sysselsättning, förbättrad lönsamhet och tillfredsställande orderingång. Den här förbättrade situationen kommer visserligen inte att leda till några större arbetskraftsbehov. Däremot blir sysselsättningen för de redan anställda tryggare, och farhågorna för varsel och permitteringar minskar. Det är inte oväsentligt, när stora delar av industrisysselsättningen haft varselhoten hängande över sig.

Basindustrierna har en påtagligt förbättrad situation.

Skogsindustrin har varit en ryggrad i sysselsättningen. Man bedömer att den skall kunna behålla sin starka position, och framtidsutsikterna är goda. Men råvarusituationen kan bli ett stort problem på sikt. Det framfördes också av företagarna vid ett sammanträffande som de norrbottniska riksdagsledamöterna hade med representanter för handelskammaren.

För SSAB är utvecklingen god. För första gången sedan 1976 har anställningsstoppet upphört. Det betyder att ungefär 150–200 personer under kommande år kommer att anställas och ersätta avgångar. En del företag betonar också att de behöver mera arbetskraft med praktiska erfarenheter från arbete i större och mindre företag. "Flaskhalsutbildningen" har visat sig positiv.

Det finns även andra positiva tendenser i utvecklingen. Vi har exempelvis flera handikappade som kommit ut på arbetsmarknaden.

Det som jag har nämnt här är förändringar som människorna märker i sin vardag. De kan själva konstatera att det ändå har hänt någonting positivt under det senaste året, när den socialdemokratiska regeringen har haft ansvaret för sysselsättning och regional utveckling.

Herr talman! Fortfarande har vi en lång och mödosam väg att vandra innan alla kan känna den trygghet som det innebär att ha ett varaktigt och stabilt arbete. Det krävs ett tålmodigt arbete och personligt engagemang från många människor. Det krävs också uthållighet, om man på sikt skall få ett differentierat näringsliv i olika delar av landet.

Häromdagen såg jag en rubrik i en av våra lokaltidningar som illustrerade vad uthållighet kan ge för resultat. Rubriken var "Problembarn som blev världskändis", och det gällde ett företag med leveranser över hela Europa, Sydamerika, USA och Fjärran Östern. Jag vill bara tala om att det här "problembarnet" startade i Överkalix 1972 med AMS industriella beredskapsarbete som grund och att det gör mellanväggar till fartyg. Företaget har brottats med varvskrisens konsekvenser och många andra sorger och bekymmer men har aldrig gett upp. Efter tolv år ser man nu positiva resultat. Företaget har 135 anställda, som gläds över att ha ett jobb och att företaget går bra. Det skördar i dag uthållighetens frukter.

Om vi skall kunna värna vår välfärd och trygga sysselsättningen, krävs att vi delar resurserna rättvist och att bördorna bärs efter förmåga. Det krävs också engagemang, tålmod och uthållighet.

Anf. 57 ELVER JONSSON (fp):

Herr talman! Svenska folket i allmänhet och socialdemokratiska väljare i synnerhet har anledning att känna sig besvikna över den faktiska och politiska situationen i dag. Det är ett år sedan den socialdemokratiska regeringen trädde till, efter en valrörelse där Olof Palme inte försummade något tillfälle att tala om de heroiska insatser som en eventuellt kommande socialdemokratisk regering skulle åstadkomma. Arbetsplatserna skulle bli kvar. De arbetslösa antal skulle kraftigt reduceras. Sysselsättningen skulle öka. Ungdomarna skulle erbjudas utbildning och arbete, och det allmänna reformarbetet skulle enligt socialdemokraterna "återupptas", för att nu inte tala om de socialdemokratiska attackerna på budgetunderskottet. Det var oförsvarligt stort, och det skulle mycket snabbt både bemästras och krympas.

Nu, ett år efteråt, vet vi bättre. Det uppblåsta pratet om att nya reformer skulle beslutas har kommit av sig. Budgetunderskottet sköt med rekordfart i höjden samma höst. Antalet verksamma i den reguljära arbetsmarknaden har minskat. Köpkraften för de allra flesta har urholkats, och nytt rekord i arbetslöshet har regeringen Palme nu slagit med god marginal – både i procent och i absoluta tal.

Storordigt drev man i valrörelsen tesen att arbetslösheten inte bara var hög, den var förmodligen också onödig. Man drog sig inte heller för att beskylla den dåvarande regeringen för att medvetet skapa arbetslöshet. Det är en ohygglig anklagelse, som jag hoppas att socialdemokraterna ångrar i dag. I själva verket var det så att den förra regeringen, center-folkpartiregeringen, satte in ett batteri av åtgärder för att hålla nere arbetslösheten och underlätta framför allt ungdomars inträde på arbetsmarknaden. Nyrekryteringsstöd, utbyggd ungdomsgaranti, yrkesintroduktion, ungdomsplatser, enskilda beredskapsarbeten är några exempel på byggstenar i en konstruktiv

Onsdagen den
19 oktober 1983

Allmänpolitisk
debatt

byggnad av en kraftfull arbetsmarknadspolitik.

Jag är beredd att instämma i de principiella delarna i inledningen av arbetsmarknadsminister Anna-Greta Leijons anförande här i dag om hur viktigt det är för unga människor att kunna erhålla ett eget arbete och hur farligt det är för varje individ att uppleva situationen att inte behövas eller komma i fråga. Nu skulle man, sade fru Leijon, återvända till arbetslivslinjen. Ja, det är bra, men att man skulle "återvända" till denna linje menar jag är en överdrift, för den linjen har varit genomgående i de försök som gjorts under senare år när det gäller arbetsmarknadspolitiska insatser.

Jag tror, om jag skall vara uppriktig, herr talman, att socialdemokraterna under de gångna åren, då man var i opposition, hade något av ett komplex inför att en liberal arbetsmarknadspolitik hade kunnat leda till att vi hade en ökad sysselsättning och en i förhållande till omvärlden låg arbetslöshet. Det är annars svårt att finna en rimlig förklaring till varför man raserar några av de viktigaste bitarna i den medelsarsenalen. Jag tänker då särskilt på yrkesintroduktionen och på de enskilda beredskapsarbetena. De förra har man tagit bort, och de senare är man i färd med att ställa åt sidan.

Ett års tankemöda i kanslihuset har inte kunnat avsätta någon större handlingskraft. Någon annan förklaring finns knappast till att man försöker plagiera en del åtgärder som mittenregeringen lanserade. Men kopiorna ser ut att vara sämre än originalen. Ungdomslagen kan inte mäta sig med ungdomsslussarna, eftersom poängen just var att slussa vidare, inte att "läsa in" i otillräckligt aktiverande arbeten. Det hade varit bättre att regeringen hade fullföljt de resonemang med parterna som den förra regeringen förde i avsikt att få till stånd nya ungdomsavtal på arbetsmarknaden.

Anna-Greta Leijon hade också i ett replikskifte med en moderat företrädare en synpunkt på hur viktigt det var med respekt för individen. Låt mig instämma. En förhoppning börjar faktiskt spira, och jag skulle vilja fråga Anna-Greta Leijon: Kan denna respekt för individen kanske utsträckas till att också gälla individens rätt att välja politiskt parti?

Viktiga bitar i en offensiv arbetsmarknadspolitik för de unga och nytillträdande är en starkare inriktning mot det enskilda näringslivet, gärna mot de små företagsenheterna och varför inte också ut mot de små lantbruksföretagen. En utbyggnad och förbättring av lärlingsutbildningens villkor och omfattning är också mycket angelägen, inte bara i s. k. udda yrken utan även i ett mer breddat utbud.

Nu skall naturligtvis inte bara arbetsmarknadsministern lastas för en svår situation. Rent allmänt är det besvärligt. Det har det varit länge, och det är det också nu. Men till detta kommer att den svenska socialdemokratiska regeringen har försvärat situationen med en ekonomisk politik som har minskat förutsättningarna för en framgångsrik arbetsmarknadspolitik, där höjda skatter och hotet om de kollektiva löntagarfonderna verkligen inte främjar investeringsvilja och nyföretagande.

Från folkpartiets sida har vi förordat en aktiv arbetsmarknadspolitik, men vi har gång på gång slagit fast att denna måste paras med ett positivt näringsklimat och en sund samhällsekonomi. Även om arbetsmarknadspoli-

tiken är utomordentligt viktig både i sitt innehåll och till sitt omfång, så är den ändå enbart ett komplement, inte någonting i stället för. I den delen finns det anledning att hälsa med tillfredsställelse de signaler som nu tonar ut från chefsrummet på arbetsmarknadsstyrelsen. AMS-generalens påpekande om att det behövs en klar satsning på näringslivet och på den tillverkande verksamheten är att notera med stor och uppriktig tacksamhet.

Herr talman! Jag sade i ett debattinlägg här i våras att folkpartiets hållning fortfarande är att vi måste arbeta och spara oss ur krisen. Varnande exempel finns på åtgärder som vidtagits av regeringar ute i Europa, som likt fransmännen försökt sig på en ohämmad expansionistisk politik eller som engelsmännen en förödande åtstramningspolitik, den senare i kombination med en kallsinnighet inför den sociala nöd som arbetslösheten leder till. Ensidigt sparande lika väl som ensidig expansion av den offentliga sektorn leder till hög arbetslöshet – ofta redan på kort sikt och framför allt i det längre perspektivet.

För ungefär ett och ett halvt år sedan, dvs. ett halvår före valet, stod Anna-Greta Leijon i riksdagens talarstol och höll ett animerat anförande om arbetslöshetens vådor. En hel del av vad hon sade i inledningen av denna debatt i dag påminde om det som då sades, och det var riktigt och viktigt. Hon varnade då för att vi i Sverige liksom i många andra länder skulle förringa arbetslöshetsproblemet. Det debattavsnittet avslutades med en mening med följande innehåll: "Också i Sverige kan vi se hur regeringen i ökande grad tolererar arbetslösheten." Anklagelsen gällde den dåvarande mittenregeringen. Arbetslösheten låg då på drygt hälften av dagens arbetslöshetssiffror. Inför ekot av detta omdöme frågar man sig: Var det en oförmåga att kunna se till proportioner eller skådade fru Leijon 18 månader framåt i tiden? I dag skulle ett sådant påstående vara mer relevant än någonsin, i dag då den socialdemokratiska regeringen har tolererat den hitintills största arbetslösheten.

Nu sade Anna-Greta Leijon tidigare i debatten i dag: Men vi har ändå fått hejd på ökningen av arbetslösheten, och nu har den minskat månad för månad. Sens moral skulle möjligen vara att socialdemokraterna hoppas att läget blir så bra att det går att jämföra med den situation som rådde under den tidigare regeringens tid.

Olof Palme försökte tidigare i debatten här i dag förringa arbetslösheten genom att säga att arbetslösheten nu – i jämförelse med förra året – var oförändrad. Detta är fel – den är högre!

Palme fortsatte: Vi är bäst i Europa. Fel igen! Vi är inte ens bäst i Norden. Vi är bara på tredje plats i jämförelse med våra fyra nordiska grannländer. Vad var det Palme en gång sade: "Var försiktig med orden!" Just det!

Att socialdemokraterna har misslyckats i sin ambition att infria vallöftena får inte hindra vare sig regeringen eller riksdagen att ta ansvar för att begränsa och reducera den alltför höga arbetslöshet vi har i dag. Men för det krävs en både aktiv och fantasifull arbetsmarknadspolitik. Det behövs också en näringspolitik och ekonomisk politik som skapar förutsättningar för färre arbetslösa och flera i ett meningsfullt arbete.

Onsdagen den
19 oktober 1983

Allmänpolitisk
debatt

Anf. 58 Arbetsmarknadsminister ANNA-GRETA LEIJON:

Herr talman! Jag har stått mycket i talarstolen förut i dag, och jag skall därför ge endast en mycket kort replik till det som Elver Jonsson sade.

Förra året när vi hade en borgerlig regering kritiserade vi er med rätta för att inte göra alla de insatser som i det läget kunde ha gjorts för att hejda ökningen av arbetslösheten. Elver Jonsson vet lika väl som jag att det fanns förslag från arbetsmarknadsstyrelsen som stöddes av väldigt många andra grupper i samhället. Man gjorde där den klara bedömningen att det behövdes ytterligare insatser – annars skulle arbetslösheten öka dramatiskt. Det var också vad som senare skedde.

Den borgerliga regeringen sade nej till detta. Och vad mera var: Man gjorde inga andra insatser i stället. Naturligtvis må det stå alla regeringar fritt att pröva arbetsmarknadsstyrelsens bedömningar. Det finns inget skäl att i alla lägen slaviskt följa arbetsmarknadsstyrelsen. Men den bedömning som låg till grund, att det behövdes ytterligare åtgärder, var riktig. Och den borde ha lett till att regeringen på den tiden – om den fann att arbetsmarknadsstyrelsens konkreta förslag inte var lämpliga – hade lagt fram andra förslag. Men det gjorde den inte, och det var det vi kritiserade.

Vidare: Det var en mittenregering. Utvecklingen under våren här i riksdagen har visat att det tydligen ändå i mycket stor utsträckning var moderata samlingspartiet som drog i trådarna. När mittenpartierna i oppositionsställning kunde frigöra sig bättre vid behandlingen av arbetsmarknadsbudgeten i våras i riksdagen, då hade man ändrat inställning. Det tycker jag var bra.

Får jag sedan säga: Det som Elver Jonsson sade om de enskilda beredskapsarbetena begriper jag inte. De enskilda beredskapsarbetena förbjöds under en lång tid av borgerligt regerande. Det sista borgerliga året hade man ett par hundra enskilda beredskapsarbeten. Vi har medvetet ökat dem till att under de sista månaderna under våren vara i genomsnitt 15 000, och vi kommer nu under hösten att ytterligare öka dem.

Vi har gjort samma bedömning som parterna i arbetsmarknadsstyrelsens styrelse, att de här enskilda beredskapsarbetena är krångliga och byråkratiskt svåra. Och också ur andra synpunkter utgör de ett ohanterligt instrument. Därför bör vi göra om dem till ett rekryteringsstöd, och det är det vi föreslår.

Men ingen gång under de borgerliga åren har de enskilda beredskapsarbetena utnyttjats på det positiva sätt som skett under det senaste, socialdemokratiska året.

Anf. 59 ELVER JONSSON (fp) replik:

Herr talman! Arbetsmarknadsministern säger att de enskilda beredskapsarbetena inte haft den nytta som vi påstår att de har. Jag vill mena att just de enskilda beredskapsarbetena har varit en av de kanske främsta tillgångarna i den medelsarsenal som har stått till buds. Finessen har varit att den överväldigande delen – från 60 % till ibland uppemot 90 % – har gått över i stadigvarande arbete. Och att nå fram till stadigvarande jobb är ju en av

huvudpunkterna i de mål som vi ställer upp för en lyckad arbetsmarknadspolitik.

Anna-Greta Leijon försöker göra gällande att det som gjordes under mittenregeringens tid inte var så märkvärdigt, eftersom det ändå var moderaterna som styrde. Jag skulle vilja fråga, eftersom hon är så kategorisk: På vilka punkter gick moderaterna in och ändrade inriktningen och omfattningen av den arbetsmarknadspolitik som vi föreslog riksdagen?

Riksdagen fattade, herr talman, beslut i en omfattning som inte någon tidigare riksdag hade gjort – inte heller beträffande den breda medelsarsenalen. Där fanns nyrekryteringsstödet, den utbyggda ungdomsgarantin, yrkesintroduktionen, som socialdemokraterna nu har plockat bort, ungdomsplatserna, den förkortade arbetsdagen för småbarnsföräldrar, en rättvisare beskattning för småföretagen, utvecklingsfonderna som kom till och regionalpolitiken som byggdes ut. Och parallellt med det drev vi igenom en stor reform för jämställdhet i arbetslivet – inom parentes sagt en reform som vi fick ta beslut om i strid med socialdemokratin.

Därför tror jag att man skall vara litet mer försiktig när man nu försöker kriorätta och gå igenom vad den förra regeringen har gjort och inte gjort. I de alternativ som socialdemokraterna redovisade kan man inte peka på något väsentligt annorlunda. Det gäller bl. a. beträffande den totala volymen, för socialdemokratin hade i det förgångna inte satsat så mycket på arbetsmarknadspolitik som då gjordes, och man hade inte heller varit beredd att ta fram en så bred medelsarsenal som kom till användning.

Därför, herr talman, vill jag i den här debatten hävda att den perioden var framgångsrik. Vi hade en arbetslöshet som var låg i förhållande till omvärlden. Arbetslösheten har sedan dess ökat, och det har Anna-Greta Leijon inte heller bestridit.

Anf. 60 JÖRN SVENSSON (vpk):

Herr talman! En gång i tiden fanns det någonting som kallades för full sysselsättning. Full sysselsättning ansågs råda när det fanns något fler arbeten att välja på än det fanns människor som behövde arbete. Full sysselsättning bildade en grundvärdering i arbetarrörelsen. Den var ett överordnat mål för dess politik.

Varför var den gamla generationen politiker i arbetarrörelsen så trogen den fulla sysselsättningen som huvudprincip? Det var den inte bara därför att den sett eländet för de enskilda arbetslösa, utan därför att den visste hur arbetslöshet i grund försämrar *hela* arbetarklassens ställning i samhället och hur den stärker borgarklassen, som är arbetarklassens fiende.

Den fulla sysselsättningen finns inte längre. Den har inte funnits på 15 år. Den långsiktiga tendensen har varit att arbetslöshet och undersysselsättning stadigt och obönhörligt har ökat.

Arbetslöshetsproblemet i Sverige har därmed ändrat karaktär. Länge var arbetslöshet något som berörde få människor under korta perioder. Den uppträdde tillfälligt för att sedan försvinna; så var läget under efterkrigstidens första 20 år.

Nr 10

Onsdagen den
19 oktober 1983

*Allmänpolitisk
debatt*

I dag är det annorlunda. Arbetslöshet och undersysselsättning är inte något som kommer och går. Det finns där hela tiden. Det finns både i högkonjunktur och i lågkonjunktur. Det är ett stående inslag i ekonomin. Ekonomin håller sig med en växande och stående mänsklig reservarmé, och reservarmén tycks växa, oavsett vilken regering som sitter.

Varför blir det så? Arbetslöshet framgår med nödvändighet ur det ekonomiska systemet. Produktionsmedlen är i händerna på ett fåtal, medan flertalet lever på lönearbete. Det uppstår en allt starkare spänning mellan det växande överskott som kan produceras och förmågan att avsätta detta överskott i samhällets bas, som ju är lönearbetet. Trycket från överskottet tvingar kapitalisterna att till varje pris reducera sina kostnader. Kostnaderna reduceras genom att slå ut det mänskliga arbetet ur produktionsprocessen.

Denna utveckling pågår nu i alla västliga ekonomier. Den ger upphov till något som man internationellt brukar kalla marginalisering. Det betyder att växande skikt av befolkningen lever i samhällets utkant. De lever som fattiga utan samband med ekonomin, samhällsfunktionerna och de medborgerliga rättighetssystemen. I länder som Brasilien, Chile och Guatemala slår man ihjäl dem – detta utan att det tycks bereda våra samvetsömma hemmaliberaler några större bekymmer. I USA och Storbritannien är de undernärda och fryser ibland ihjäl.

Sverige står dess bättre inte där England står – ännu. Men också här växer skiktet av människor i samhällets marginal. Mellan 10 och 15 % av den arbetsföra befolkningen i landet befinner sig i den kategorin. Deras liv är provisorier. De saknar stabil kontakt med arbetsliv och samhällsfunktioner. De har dålig ekonomi. Deras sociala och kulturella identitet är hotad. De är inte på samma sätt som andra delaktiga i de medborgerliga rättigheterna. De är inte fria.

Denna arbetslöshet, denna marginalisering, är i dag det största politiska och sociala problemet i Sverige. Talet om budgetunderskott, s. k. obalanser i utrikesaffärerna, för att inte tala om all borgerlig skattekverulans, borde ju väga lätt inför behovet att bekämpa arbetslösheten och utslagningen. Den kampen borde vara det överordnade målet.

Så är det nu inte. Det finns en avgörande skillnad mellan socialdemokratins politik från 1930-talet och dess politik i dag. Det ledande skiktet i socialdemokratien har gjort en ideologisk reträtt. Man har böjt sig för teorier och föreställningar, som är av borgerligt ursprung.

Ernst Wigforss paroll var "hellre budgetunderskott än arbetslöshet". Dagens regering har som paroll "budgetunderskottet får inte öka, oavsett hur det går med arbetslösheten".

Detta är att ställa upp på en borgerlig ideologi. Den allmänna hysterin kring budgetunderskottet är till stor del ett sken, en propagandalögn, avsedd att skrämman vanligt folk till undergivenhet. Underskottet är heller inte 90 miljarder, som det ständigt skriks om, utan bara kring 50, 10 eller 15 miljarder till i budgetunderskott är inget allvarligt problem, om pengarna verkligen skulle användas till att bekämpa arbetslösheten – tvärtom vore det ett ganska lågt pris.

F. ö. är inte ökat budgetunderskott den enda metoden att finansiera satsningar mot arbetslösheten. Sådana satsningar innebär ökade offentliga utgifter och därmed en höjning av nationalprodukten. Därigenom kan man via beskattning dra in ett belopp motsvarande den höjningen. Det finns ju nämligen pengar att ta. Värdet av de börsnoterade aktierna här i landet har på ett enda år stigit med hela 150 miljarder. Det finns därutöver stora vinster som gjorts på improduktiva affärer och verksamheter och som undandras en skapande, produktiv användning.

Men regeringen har lagt sig till med en borgerlig syn på budgetunderskottet, och den har också övergått till en borgerlig syn på vinster och överflyttningar av förmögenheter till de stora kapitalägarna. Regeringen vill varken öka budgetunderskottet eller nagga kapitalvinsterna. Följden av detta är att försöken att bekämpa arbetslösheten med nödvändighet blir halvhjärtade. De begränsas av andra mål. Arbetslösheten är för regeringen inte den viktigaste frågan. Den är underordnad bl. a. de budgetpolitiska målen.

Varför har det blivit så? Det kan ju inte bara skyllas på att socialdemokratiska statsråd i dag har ett mer borgerligt själsliv än på Wigforss och Per Albins tid. Jag tror att det har att göra med ett annat problem, nämligen att socialdemokratin har begränsat hela sin historiska politiska roll. Själva ramen för dess politik är att den inte skall förändra kapitalismen utan förvalta den.

På 1930-talet gick det ganska bra. Reformismen hade då en självständig filosofi och en självständig metod för att bekämpa arbetslösheten. Det fanns också på den tiden ett rakt samband mellan stimulans av efterfrågan, investeringar och nya jobb. Det gick att skapa jobb med en allmän stimulanspolitik av Wigforss märke.

Men i dag är kapitalismen själv som system en annan än då. Kapitalet är mycket mer koncentrerat och har mycket mer internationella anknytningar. Vill man inte ändra på kapitalismen, måste man ta hänsyn till denna dess ökade makt. Det är ett socialdemokratiskt dilemma.

I dag finns inte samma direkta samband mellan efterfrågan, investeringar och jobb. Nya investeringar slår i stället lika ofta ut arbeten som de skapar nya. Den allmänna stimulanspolitiken fungerar därför inte på samma sätt. Det gör heller inte devalveringar och ökade företagsvinster.

Framför allt har kapitalismens ställning i förhållande till det mänskliga arbetet förändrats. Kapitalismen behöver i dag inte alla människor i Sverige. Den sorterar tvärtom ut fler och fler för att minska sina kostnader. Och ju fler den sorterar ut, desto svårare får den att bli av med sina växande överskott.

Dessa destruktiva ekonomiska lagar kan brytas bara i samhällelig form och i samhällelig regi. Men det kallas socialism, och det är regeringen rädd för.

Och så länge man är rädd för att skapa något nytt, måste man underkasta sig det gamla samhällets villkor.

Det är denna grundinställning som bl. a. präglar regeringens arbetsmarknadspolitik. Regeringens roll är att administrera den här stora mänskliga reservarmén. Att hålla den i provisoriska verksamheter eller vid A-kassa i

väntan på att näringslivet skall komma och handplocka enstaka personer.

Det är också därför den i många avseenden sympatiska idén att inrätta s. k. ungdomslag för arbetslösa ungdomar hamnar fel.

Det är uppenbarligen inte meningen att ungdomslagen skall samlas till ett meningsfullt och stabilt arbete för viktiga behov inom den offentliga sektorn samt att denna verksamhet och erfarenheterna därav skall ge ungdomarna en grund för att få fasta arbeten på den arbetsplats där de är verksamma och behövs. I stället är det meningen att de skall förvaras i ungdomslagen som ett provisorium. De skall inte längre belasta arbetslöshetsstatistiken, och de skall vara skyldiga att ställa upp. Det innebär att de skall lämna ungdomslaget och jobbet där så fort det kommer en privatkapitalist och säger att den eller den behöver jag.

Det är litet märkligt och trist att se hur regeringen i själva verket osökt och omedvetet accepterar den konservativa synen på de arbetslösa ungdomarna. In i ungdomslagen, annars får du inte KAS eller arbetslöshetsunderstöd! Ut ur ungdomslagen när kapitalet kallar! Vill du inte stå till arbetsmarknadens förfogande, då får du ingen försörjning. Välja själv är det inte tal om. Någon rättighet skall inte överflödmänniskan i reservarmén ha. Kapitalismens förvaltande kräver reservmänniskornas disciplinering under dess maktförhållanden och villkor.

Naturligtvis finns det en väg ur arbetslösheten och en framtid för människorna i reservarmén. Men det förutsätter att man börjar genombryta det system och de maktförhållanden ur vars inre motsättningar arbetslösheten uppkommer.

Hur sker det?

För det första måste kampen mot arbetslösheten överordnas de budgetpolitiska målen. Det är inte de arbetslösa som skall tjäna budgetpolitikens syften. Det är budgetpolitiken som skall tjäna de arbetslösa.

För det andra är det uppenbarligen den offentliga sektorn som måste vara spjutspetsen i skapandet av nya arbeten. I den ramen skulle ungdomslagets roll bli en annan och bättre.

För det tredje är det nödvändigt att utvecklandet av industrin sker i samhällelig regi eller via löntagarfonder. Det måste då vara fonder som inte enbart uppträder som aktieköpare på börsen. Då riskerar de att inte åstadkomma några nya arbeten och inte heller styra teknologin på ett sätt som tjänar det stora folkflertalets intressen.

För det fjärde är det nödvändigt att under 1980-talet genomföra sex timmars arbetsdag. Den efterfrågade mängden mänskligt arbete räcker med all sannolikhet inte till för full sysselsättning med nuvarande arbetsdag.

För det femte måste man komma bort från kortsiktigheten i den nuvarande arbetsmarknadspolitik. Det är ju smått beklämmande att tjänstemän i arbetsmarknadsdepartementet och på AMS skall sitta och "pytsa ut" pengar till olika specialanslag för ett år i sänder. En övergång till treåriga budgetperioder och en ordning där kommuner och affärsdrivande verk får egna totalramar att röra sig med för att bekämpa arbetslösheten och skapa nya jobb inom sina verksamhetsområden är nödvändig. När arbetslösheten

har blivit ett kroniskt och strukturellt problem måste den också angripas med större administrativ kontinuitet och långsiktighet.

För det sjätte måste arbetarrörelsen själv börja ifrågasätta den roll som den under så många år har spelat i arbetslöshetsfrågan, nämligen rollen som administratören av reservarmén, som uppehållaren av ett borgerligt systems behov och som uppehållaren av de arbetslösas underordnande.

Det förhåller sig nämligen så att medborgerliga samt demokratiska fri- och rättigheter i egentlig mening bara kan åtnjutas av människor med självständig ekonomi och med ett någorlunda stabilt arbete som grund för sina liv. Frihet kräver jämlikhet. Och arbetslösheten är en av de faktorer som hårdast verkar i riktning mot ojämlikhet och som reducerar människornas frihet.

Anf. 61 Arbetsmarknadsminister ANNA-GRETA LEIJON:

Herr talman! Jag skall begränsa mig till en relativt kort replik även den här gången. Två saker i det Jörn Svensson sade skall jag ta upp, först början av hans resonemang om den fulla sysselsättningen.

Den fulla sysselsättningen har inte funnits på 15 år, säger Jörn Svensson. Jag skulle vilja påstå att vi aldrig har haft full sysselsättning här i landet. På sätt och vis är vi i dag mycket närmare den fulla sysselsättningen än vi var för 15 år sedan. Jämfört med för 15 år sedan har vi kunnat öka antalet människor i arbetsför ålder som är ute på arbetsmarknaden. Man kan naturligtvis trola med definitioner, men den dolda arbetslösheten, framför allt bland kvinnorna, har vi steg för steg kunnat minska.

Full sysselsättning, rätt till arbete åt alla, är socialdemokratins övergripande mål, nu liksom tidigare. För att nå dithän, kommer det att krävas väldigt många olika åtgärder. Det kommer att ta lång tid för oss att förverkliga den målsättningen, men vi har inte gjort det bara genom att få låga öppna arbetslöshetstal. Skall vi nå den fulla sysselsättningen, krävs det att vi ytterligare river förvärvshinder för såväl kvinnor som människor med arbetshandikapp och även andra grupper.

Sedan skulle jag vilja ta upp det som Jörn Svensson sade om ungdomslagen. Jag är förvånad över hans beskrivning, för det är faktiskt inte så att vi vill ha en reservarmé av ungdomar, som skall stå till kapitalisternas förfogande så fort de vinkar med lillfingret. Jag kan inte förstå att Jörn Svensson tror att vi med ungdomslagen skapar en reservarmé som skulle vara lättare för kapitalisterna att locka till sig än arbetslösa människor.

Vad kan utvecklas ur ungdomslagen? Tanken är, precis som Jörn Svensson säger, att ungdomarna skall stå till arbetsmarknadens förfogande, därför att ungdomarna vill ha en permanent, fast sysselsättning, de flesta på heltid.

Men ur de här ungdomslagen, även om det är tillfälliga arbetsuppgifter, kan också utvecklas annat. Jag har under de senaste dagarna träffat ganska många kommunalpolitiker och diskuterat just ungdomslagen. En av dem sade så här till mig: Jag tror att ur en del av ungdomslagen kommer vi så småningom att kunna utveckla fasta arbetsplatser. När vi efter hand får ordning på ekonomin, kommer det här att kunna bli en ny, vanlig arbetsmarknad i kommunerna.

Jag tror också att det kommer att bli så i en hel del fall, och jag tycker att det är bra. Dessutom tror jag och hoppas att de här ungdomarna, just genom att de i ungdomslagen får tillfälle att arbeta tillsammans med varandra, också kommer att kunna ge utlopp för den skaparkraft och det initiativ som finns hos väldigt många ungdomar. Jag tror att ur ungdomslagen kan växa fram egna ungdomskooperativ, och i våra förslag ingår också att vi skall ge sådana kooperativ en starthjälp från samhällets sida. Det finns många sådana grupper ute i samhället, ett stort intresse hos många ungdomar, och ungdomslagen kan bli en startplatta också för dem.

Efter hand, när ungdomslagen varit i funktion en tid, kan vi säkert också finna andra vägar att göra verksamheten till inte bara ett tillfälligt provisorium, inte någonting som skall vara ett meningsfullt arbete i väntan på ett mera stadigvarande sådant, utan också till en grund för en annan utveckling av den svenska arbetsmarknaden, med plats för mera av lokala initiativ, med arbetsuppgifter som växer fram ur människornas egna intressen och synpunkter.

Anf. 62 JÖRN SVENSSON (vpk) replik:

Herr talman! Det fanns ju under åren från slutet av 1930-talet och fram till mitten av 1960-talet full sysselsättning i den meningen att antalet tillgängliga arbeten var lika stort eller tidvis aningen större än det antal arbeten som direkt efterfrågades på arbetsmarknaden. Sedan är det riktigt att det fanns en dold arbetslöshet, men den berodde på att ekonomin inte var så industrialiserad som nu. Det fanns många medhjälpare familjemedlemmar i jordbruk och en del andra näringar där sådant förekom, och de har naturligtvis genom utslagningen av produktionsenheter i dessa näringar tvingats ut för att söka arbete, eftersom de inte har haft något alternativ.

Det är så till vida riktigt att fler människor blivit sysselsatta efter 1965, om man räknar i antal personer. Men under 1970-talet har ju inte den mängd arbete, mätt i tid, som stått till buds ökat. Den har varit densamma. Den vinst som har uppstått genom att exempelvis fler kvinnor kunnat ta ett arbete har kompenseras av att man har fått ett ökat antal deltidarbetare. Folk har alltså delat på samma arbetstid, och det är inte i den meningen ett framsteg ur total synpunkt. Däremot kan man säga att det har blivit en något rättvisare fördelning mellan män och kvinnor på den tillgängliga arbetsmarknaden, men det är en annan sak.

Om vi ger oss in på en mera detaljerad tolkning, skall vi alltså finna att det är en avgörande skillnad mellan t. ex. mitten av 1960-talet, då det fortfarande rädde vad som i klassisk arbetarrörelseterminologi brukar betecknas som full sysselsättning, och dagens läge, när 10–15 % av den arbetsföra befolkningen lever i samhällets marginal under instabila, provisoriska förhållanden.

Anna-Greta Leijon undviker dess värre – det är synd att vi inte har litet längre tid att diskutera de här sakerna – det som jag tycker är en av kärnfrågorna, nämligen att medan på 1930-talet, på Wigforss tid, kampen mot arbetslösheten var det absolut överordnade politiska målet, är i dag

andra mål överordnade för regeringen och dess ekonomiska politik, framför allt de budgetpolitiska målen. Arbetslöshetsfrågan får så att säga nöja sig med vad som blir över inom ramen för dessa mål. Den är själv reducerad till ett andrahandsmål: därmed säger jag naturligtvis inte att den är oviktig för regeringen.

Vi vill inte ha en reservarmé, säger Anna-Greta Leijon. Nej, men problemet är att ni har en ekonomi som skapar en reservarmé vare sig ni vill eller inte. Jag försöker få Anna-Greta Leijon att förstå att den här välvilliga, litet filantropiska tanken med ungdomslag, som kanske i en annan ram skulle kunna utvecklas till något bra, bygger på en väldigt märklig människosyn: Du får inget understöd längre, om du inte går in i ungdomslag, och du får inte stanna kvar i ungdomslag, ifall det kommer en kapitalist och säger att det finns plats på den privata arbetsmarknaden. Det är ett märkligt sätt att behandla människor att de skall befinna sig i den typen av tvångssituation.

Anf. 63 PAUL JANSSON (s):

Herr talman! Jag skall inledningsvis ta mig friheten att säga några ord om vår egen arbetsmiljö i det här huset.

När nu Sveriges riksdag håller sin första allmänpolitiska debatt i det nyrenoverade huset på Helgeandsholmen är vi några stycken som har arbetat här tidigare och har möjlighet att göra vissa jämförelser mellan förhållandena nu och före avflyttningen till Sergels torg.

Naturligtvis var det en enorm förbättring av arbetsförhållandena som ledamöterna fick vid Sergels torg. Man fick var sitt arbetsrum, man fick sekreterarhjälp osv. Under tvåkammarriksdagens tid här på Helgeandsholmen fick de sammanlagt 380 ledamöterna dela på ett fyrtiotal arbetsrum, och sekreterarhjälp förekom endast i begränsad omfattning under allmänna motionstiden.

När vi nu efter riksdagens beslut har återvänt hit till vårt gamla hus på Helgeandsholmen har vissa ledamöter gjort underliga jämförelser mellan förhållandena vid Sergels torg och här.

En ledamot av kammaren har kallat huset för ett dåligt vandrarhem för förtroendevalda – vilket Svenska turistföreningen med fog reagerat emot. Vandrarhemmen i Sverige är sannerligen inte dåliga! En annan ledamot lär ha påstått att hennes arbetsrum var att likna vid ett rätthål. Därmed har hon väl i viss mån dömt sig själv, såvitt jag kan förstå.

Personligen är jag övertygad om att detta hus kommer att fungera väl, när vi har vant oss vid förhållandena. Det är inget som säger att det skulle vara sämre att arbeta här än vid Sergels torg. Tvärtom har vi, enligt min mening, fått Europas vackraste plenisal att hålla våra överläggningar i, och det finns det anledning att känna tillfredsställelse över.

Herr talman! Det har nu gått drygt ett år sedan den nya socialdemokratiska regeringen tillträdde efter sex år av borgerliga regeringar, vilkas inre splittring ledde till inte mindre än tre regeringskriser och fyra regeringar under de sex åren med borgerlig majoritet i Sveriges riksdag. Det är alldeles uppenbart att denna splittring och obeslutsamhet verksamt har bidragit till

att fördjupa den ekonomiska krisen i vårt land.

Efter ett år av aktiv och sammanhållen socialdemokratisk politik börjar emellertid de kurvor som de borgerliga påstod pekade åt rätt håll nu verkligen göra det. Ljuset i den omtalade tunneln som de borgerliga regeringarna trodde sig se i flera år börjar äntligen framträda på allvar.

Som det har framhållits tidigare i dag kan vi nämligen klart se hur produktionen ökar, hur exporten ökar och hur svensk industri återtar förlorade marknadsandelar på världsmarknaden och även här hemma. Detta leder till ökade vinster i företagen, vilket i sin tur *bör* leda till ökade investeringar i näringslivet och därmed på sikt en förbättrad sysselsättning.

Det stora problemet är emellertid alltför höga arbetslösheten, det medges. Arbetslösheten har hittills vägrat att gå ned trots att regering och riksdag det senaste året har satsat över 30 miljarder kronor på olika sysselsättningsskapande åtgärder.

Sysselsättningssituationen kunde emellertid ha sett betydligt bättre ut i dag om den borgerliga mittenregeringen redan under våren 1982 ställt de medel till förfogande som vi socialdemokrater och arbetsmarknadsstyrelsen då krävde skulle sättas in mot arbetslösheten. Det tar nämligen sin tid innan sådana åtgärder får effekt. Hade man gjort detta vid det tillfället, hade siffrorna säkert varit bättre i dag.

Under de senaste dagarna har emellertid vissa förbättrade prognoser kommit för både produktion och sysselsättning. Såväl konjunkturinstitutet som AMS räknar med att sysselsättningsläget kommer att förbättras under nästa år.

Det är inget tvivel om – det har vi ju hört i dag – att sysselsättning och kamp mot arbetslöshet och utslagning är socialdemokratins största trovärdighetsfråga. Jag tycker det är bra att vi i dagens debatt har fått klara besked från såväl statsministern och finansministern som arbetsmarknadsministern att ökad sysselsättning och kamp mot arbetslöshet är den nuvarande regeringens viktigaste fråga.

Herr talman! Detta hälsar vi med tillfredsställelse. Inte minst som företrädare här i riksdagen för mitt hemlän Skaraborg tar jag fasta på dessa klara besked från regeringens sida. Vi har nämligen hemma i länet en alltför hög arbetslöshet just nu. Enligt länsarbetsnämndens redogörelse för arbetsmarknadsläget hösten 1983 var i augusti månad 6 800 personer arbetslösa i länet.

Samtidigt var 1 225 personer sysselsatta i beredskapsarbeten, vilket är 600 fler än i fjol. Detta visar den satsning som har gjorts på arbetsmarknadspolitikens område det senaste året. Nu kommer antalet personer som omfattas av arbetsmarknadsutbildning och beredskapsarbete att öka betydligt de närmaste månaderna.

Detta till trots befarar länsarbetsnämnden där hemma att arbetslösheten i länet kan komma att öka till 7 000 under kommande vinter. Men nu behöver det inte bli så illa. Jag tror personligen inte att det kommer att bli på det sättet.

Dess bättre har regeringen nu satt in tidigareläggning av statliga byggen

och investeringar i vårt län för ca 28 milj. kr. Förutom andra generella åtgärder på arbetsmarknaden som även kommer vårt län till del får länsarbetsnämnden pengar för att behålla den extrapersonal som nu finns anställd på våra arbetsförmedlingar. Det är tacknämligt att så sker.

Herr talman! Jag är övertygad om att vi med gemensamma krafter i stat, kommuner och landsting kan komma till rätta med den alltför höga arbetslösheten – även den hemma i Skaraborgs län.

Jag hälsar därför med tillfredsställelse de klara deklARATIONERNA från regeringen att sysselsättningen och kampen mot arbetslösheten är regeringens viktigaste uppgift. Jag kommer naturligtvis att uppmärksam följa utvecklingen på sysselsättningsområdet, inte minst hemma i Skaraborg, och förbehåller mig självfallet rätten att återkomma till ämnet om så skulle bli nödvändigt.

Anf. 64 MARGOT WALLSTRÖM (s):

Herr talman! "Vågar Du se dina barn i ögonen?" frågas i en stor tidningsannons, som handlar om ungdomsarbetslösheten. Kan Du säga att Du har gjort – och gör – allt vad *Du* kan för att ordna jobb åt ungdomar? Vågar Du se uppgivenheten eller föraktet i ögonen hos ungdomsgenerationen? Det är viktiga – om än obehagliga – frågor som hör hemma i den här debatten. Den svenska politiska arenan är inte större än att reaktionerna på regeringsförslaget om bl. a. åtgärder mot ungdomsarbetslösheten gick att förutse i stort.

Det verkar som om kritikerna och oppositionen plötsligt anser sig ha rätt att helt bortse från den ekonomiska och sociala verkligheten; som om alternativet redan i dag vore fullbetalda heltidsjobb för dessa 18–19-åringar och inte arbetslöshet, som om detta vore en slutgiltig lösning på problemen och inte en akut insats som dessutom skall ses i kombination med övriga förslag.

Men intressantare än vad oppositionen just nu säger är att lyssna på ungdomarna själva. T. ex. Lena, 19 år, säger att hon tycker att det är lika obehagligt att gå till arbetsförmedlingen som att besöka gynekologen. "Man är lika utlämnad. Och söka jobb får man i alla fall göra själv", säger hon.

Lars, som är 18 år, tycker att det värsta är att man tappar självförtroendet när man går arbetslös. Till sist ser man också sig själv som enbart "föremål för åtgärder". "Jag är övertygad om att de flesta ungdomar vill arbeta, men det är fel att tvinga oss ta arbeten", anser Tony, medan Zenita säger att "det är väl inget tvång att arbeta!".

Det här är bara några uttryck för den stora politiska utmaning som den höga ungdomsarbetslösheten är. Och för socialdemokratin är kampen mot arbetslösheten i högsta grad en trovärdighetsfråga. Som väntat är frågorna om och invändningarna mot regeringens förslag om bl. a. ungdomslag många:

Att bara arbeta fyra timmar om dagen skapar väl en underlig arbetsmoral hos ungdomarna? Blir inte ungdomslagen ett B-lag på arbetsmarknaden? Hur skall kommunerna klara av att ta fram så många nya arbetsuppgifter?

Vem kan klara sig på den lilla ersättning som skall utgå? Skall arbetet i ett ungdomslag räknas som arbetslivserfarenhet?

Detta är frågor som förr eller senare måste klaras ut. Men lika viktigt som det är att ta invändningarna på allvar, lika viktigt är det att framhålla fördelarna med det nya förslaget.

1. Åtgärderna omfattar alla ungdomar. Ungdomsgarantin kan bli verklighet, bli mer än en söt politisk karamell.

2. Unga människor ges chansen att få behövas. Medge att förslaget motsvarar en känsla i den svenska folksjäl: "Man ska inte bara ta emot bidrag och gå och dra. Man ska få göra rätt för sig." AMS går från "kontantlinjen" till "arbetslinjen".

3. Att ungdomar får arbeta i lag kan innebära gemenskap, identifikation, att de egna idéerna betyder något och tas till vara.

4. Det finns meningsfulla arbetsuppgifter för ungdomarna, och samhället skall ta ansvar för att de blir utförda – i miljövard, omsorg, turism, föreningsliv, för att nämna bara några områden.

Herr talman! "Samhällsförändringarna har gjort ungdomen till en 'väntetid'. Ett slags tomrum mellan barndom och vuxenhet. En känsla av att inte behövas, av utanförskap", skriver statens ungdomsråd i en rapport. Nog är det hög tid att ta unga människor i anspråk, deras viljor, synpunkter och kunskaper.

Därför måste målet vara åttatimmarsdag för alla i ungdomslagen, t. ex. genom att arbete och utbildning varvas.

Därför måste god handledning betonas som en förutsättning för att åtgärderna skall lyckas och kommunerna stötts på lämpligt sätt.

Därför måste regler och förordningar utformas så att de verkligen ger utrymme för lokala initiativ och försök och fungerar obyråkratiskt.

Därför måste vilja och ambitioner uppbyggas från både kommunpolitiker och fackliga organisationer för att skapa okonventionella lösningar, så att man verkligen tar till vara ungdomarna som en resurs – inte bara som ett problem! I Örebro, Haninge och många fler kommuner arbetar man på ett sådant sätt och utifrån det långsiktiga målet om fasta jobb på heltid även för unga människor.

Till sist: Det viktigaste just nu är att inte tappa målet ur sikte. Omfördelning av samhällsresurserna från arbetslöshetsunderstöd till fasta arbeten, ja, fördelningsfrågorna i stort är ofrånkomliga politiska uppgifter på vägen till målet, som är arbete åt alla.

Herr talman! På försätsbladet till den senaste rapporten från länsarbetsnämnden i Värmland står det: "ÄNTLIGEN – har det inträffat att antalet arbetslösa personer en månad är lägre än samma månad föregående år."

Vi värmlänningar tar chansen att glädja oss åt denna lilla ljuspunkt, liksom vi är tacksamma för att regeringen i proposition 27 gör sjukhemsbyggen möjliga och därmed skapar nya jobb i länet. Byggarbetslösheten kommer ändå att kräva ytterligare åtgärder för att stävjas. Regeringen vet nu, att är vi inte nöjda med förslagen så säger vi ifrån. Som län i förvandling prövas vi ju hårt, och över 10 000 människor går arbetslösa.

Politiskt förtroende och handlingskraft är nödvändigt när massmedia nästan varje dag rapporterar om omvandlingens konsekvenser: 50 jobb bort där, varsel och uppsägningar på någon annan ort och ungdomar som flyttar.

Ungmoderaterna i Värmland sade sig ha räknat ut, att inom tre år skulle löntagarfonder ha skaffat sig avgörande inflytande i värmländskt näringsliv. Över en natt blev Anders Wall inflytelserik ägare till storbolag i länet! Utan diskussion!

Vi socialdemokrater kan lova att inte backa för kapitalet när det gäller att ta strid för Värmland. Vi behöver löntagarfonder och ekonomisk demokrati.

Allra sist, herr talman! Efter att ha lyssnat på dessa harmsna inlägg från oppositionen undrar jag över att tungan inte blir svart på en del, när de efter ett år dömer socialdemokraterna för brutna vallöften, medan de själva efter sex år sade att det var alldeles för kort tid för att åstadkomma förändringar.

Anf. 65 IVAR FRANZÉN (c):

Herr talman! Jag beklagar att inte energiministern kan vara närvarande i kammaren när vi skall diskutera energipolitikens betydelse för sysselsättning, ekonomi och miljö. Samtidigt har jag full förståelse för att hon måste prioritera överläggningarna med den indiske energiministern, och jag uppskattar att hon har lämnat besked om orsaken till att hon inte kan närvara.

Socialdemokraterna har sedan de återkom till regeringsmakten fört en mycket ryckig och i långa stycken dåligt underbyggd energipolitik. Det har också i många avseenden fått mycket negativa konsekvenser för bl. a. sysselsättning och ekonomi.

Detta faktum förändras inte av att energiministern i tid och otid gör mycket tappra försök att framställa den socialdemokratiska energipolitiken som konsekvent och långsiktig.

Den grundläggande och långsiktiga målsättningen för energipolitiken är att "successivt utveckla ett energisystem i huvudsak baserat på varaktiga, helst förnybara och inhemska energikällor och med minsta möjliga miljöpåverkan".

För att vi skall kunna bygga upp ett energisystem i huvudsak baserat på förnybara och inhemska energikällor krävs konsekvent två prioriteringar.

För det första måste alla möjligheter till att spara och effektivare använda energi tillvaratas. Detta har en avgörande betydelse för att vi skall kunna minska den totala energianvändningen, vilket är nödvändigt för att vi i huvudsak skall kunna täcka vårt energibehov med förnybar energi.

För det andra måste användandet av förnybar energi konsekvent främjas före användandet av lagrad och mer miljöpåverkande energi.

Socialdemokraterna har inte varit medvetna om eller förstätt nödvändigheten av dessa prioriteringar. Vi har från centern gång på gång påpekat detta, men först i efterhand har socialdemokraterna delvis följt de goda råd vi gett.

Vi sade hösten 1982 att det var fel att prioritera torv före skogsbränsle. Det ensidiga stödet till torveldade anläggningar har fått just de negativa effekter som vi förutsåg. I regioner där överskottet av skogsbränsle är uppenbart styrs

investeringarna mot den mer miljöpåverkande eldningen med den inte förnybara torven. Vi föreslog att stödet skulle gälla såväl eldningsanläggningar för skogsbränsle som torveldade anläggningar, så att en regional och energipolitiskt förnuftig avvägning kunde göras från fall till fall. Regeringens politik har på ett beklagligt sätt medverkat till att försena uppbyggandet av och försvaga marknaden för skogsbränsle. Resultatet känner vi alla. Flisberget har vuxit. Företagare som trott på energipolitikens långsiktiga målsättningar och satsat på förädling av skogsbränsle har ekonomiskt drabbats hårt, och sysselsättningen har minskat.

Nu försöker regeringen att ställa något till rätta genom att tillmötesgå ett gammalt centerkrav på att man skall ta bort momsens från inhemskt bränsle. Vi noterar med tillfredsställelse denna åtgärd och stödjer den helt, men den kan inte reparera den skada som redan har skett.

Vi har från centern ända sedan 1981 hävdats att det finns stora mängder spillvärme och annan lägvärdig energi som med hjälp av värmepumpsteknik kan förädlas och lämna ett betydande bidrag till vår värmeförsörjning. Utvecklingen på detta område har faktiskt t. o. m. blivit bättre än vad vi förutsade och 1981 förhånades för. Socialdemokraterna handlar trots detta som om kartan gäller före verkligheten. Självfallet måste det betydande tillskott till energibalansen som utnyttjande av värmepumpar och spillvärme utgör avräknas mot "sämre energislag". Detta är ännu mera självklart när den totala energiförbrukningen i dag dess bättre är betydligt lägre än vad som förutsågs i energibeslutet 1981.

Kan något vara mer naturligt än att dessa värdefulla energitillskott avräknas mot ett sådant miljöpåverkande importbränsle som kol? För socialdemokraterna är detta tydligen ingen självklarhet. Genom talet hösten 1982 och även i fortsättningen om att det krävs minst 25 stora koleldningsanläggningar har socialdemokraterna förhindrat många satsningar på inhemska bränslen och slagit de första knutarna på repet som binder oss i ett kolberoende. Detta är tveklöst ett av de allra allvarligaste misstagen i den socialdemokratiska energipolitiken.

Om vi med kraft prioriterar hushållning, effektivisering och förnybar energi, finns det inte plats för nämnvärt med kol i det svenska energisystemet.

Att socialdemokraterna nu halvhjärtat föreslår en kolskatt på 97 kr, som så småningom skall öka till 50 % av oljeskatten kan inte reparera den skada som redan är skedd och utgör bara ytterligare ett bevis på ryckigheten i den socialdemokratiska energipolitiken. Jag skall inte nu fördjupa mig i problemet kol och inhemska bränslen, då jag förhoppningsvis får möjlighet att mera ingående diskutera detta med energiministern på måndag i en interpellationsdebatt.

Vi har under de senaste åren upplevt en minskning av den totala energiförbrukningen, vilket är positivt. Huvudorsaken är "ett bättre brukande" av den energi vi använder. Mycket återstår dock att göra.

Jag vill upprepa vad jag flera gånger tidigare har sagt i fråga om två

punkter. Jag gör det därför att de har stor betydelse för ekonomi, bytesbalans och sysselsättning.

Fortfarande pågår en misshushållning med värdefull eleffekt genom en övergång till enbart elvärme. Vi har från centern i motioner och i interpellationsdebatter klargjort vad detta betyder i minskad oljeersättning och därmed ökad belastning på bytesbalansen samt minskad sysselsättning genom uteblivna investeringar. Vi har framfört förslag till åtgärder, men socialdemokraterna har inte lyssnat. Vattenfall tog ett steg i rätt riktning genom sin säsongtaxa, men har sannolikt påverkats av regeringens likgiltighet för problemet och återfallit till en marknadsföring som kortsiktigt tar sikte på i första hand hög försäljning i stället för effektiv användning och maximal oljeersättning.

Vi har från centern också pekat på de stora möjligheter till energihushållning som finns i våra flerbostadshus. Vi har gång på gång sagt att det bästa och effektivaste sättet att utnyttja dessa möjligheter är att göra hyresvärdarna beroende av de besparingar de kan åstadkomma. Det måste finnas både vinstmöjligheter och förlustrisker för att det skall bli fart på sysselsättningsfrämjande sparinvesteringar.

Regeringen har inte brytt sig om dessa goda råd utan i stället talat om ökat tvång och ROT-paket. Under tiden har många värdefulla arbetstillfällen uteblivit.

Låt mig till sist visa på ytterligare ett exempel där socialdemokraternas brist på långsiktighet i energipolitiken är mycket tydlig.

Vi har från centerns sida påtalat vikten av att såväl nya som befintliga fjärrvärmesystem anpassas för lägre drifttemperaturer. Detta är av avgörande betydelse för att minska energiförlusterna samt öka möjligheterna att utnyttja spillvärme och värmepumpsteknik och att därtill få större kapacitet för att på sikt producera elström i kraftvärmeverk. Energiministern talar ofta och gärna om det långsiktiga behovet av kraftvärme, men är fullständigt oförstående när det gäller att medverka till att i dag göra lönsamma förberedelser för att tillgodose detta behov. Det är en inkonsekvens som är nästan ofattbar. Vi i centern hoppas att socialdemokraterna i denna fråga som i många andra skall upptäcka hur rätt centern har och, om än mycket sent, till sist ställa upp på våra goda förslag.

Herr talman! Jag har med detta inlägg velat visa på betydelsen av riktiga och konsekventa prioriteringar i energipolitiken för att man skall kunna uppnå de grundläggande och långsiktiga målsättningar som kan resultera i sådana positiva effekter på sysselsättning, ekonomi, bytesbalans och miljö som vi så väl behöver.

Anf. 66 OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Herr talman! Jag beklagar i likhet med Ivar Franzén att energiministern inte kan delta i den här debatten. Men vi får anledning att återkomma i andra sammanhang.

Energipolitiken är ett delområde i den allmänna debatten som tenderar att alltmer komma i skymundan inför frågorna om ekonomi, sysselsättning,

handelspolitik och andra, som de flesta tydligen anser, mer dagsaktuella frågor. Och ändå berör det som sker inom detta område i allra högsta grad alla dessa andra frågor.

Det framhålls gärna från regeringen och dess energiminister att man nu har tagit ett ordentligt grepp om energipolitiken. En hel del åtgärder har också presenterats och genomförts, och flera har aviserats inom den närmaste tiden. Många av dem är mycket bra, andra är tveksamma med tanke på effekterna och en del är rent förkastliga.

Det sägs också från regeringen och andra förespråkare, som tillsammans med den är ansvariga för den utveckling vi har fått inom energiområdet, att det nu gäller att gemensamt genomföra en energipolitik som är till största möjliga gagn för Sverige. Det låter sig sägas, nu när man bundit upp vårt land till en energiförsörjningsstruktur som det kommer att bli mycket svårt att ta sig ur. Socialdemokraterna genomdrev tillsammans med moderaterna en utbyggnad av kärnkraften som en mängd tillgängliga fakta talade emot redan vid den tidpunkten. Alla andra fakta, som därefter kommit fram, pekar i samma riktning.

Det är intressant att de åtgärder i positiv riktning som vidtagits eller föreslagits av regeringen inom energiområdet allesammans förespråkades av oss och andra kärnkraftsmotståndare. Men då avfärdades de som flummiga utopier utan stöd i verkligheten. Nu är det ingen som talar om att plocka pinnar och kottar i skogen när det gäller inhemska bränslen baserade på skogsenergi. Tvärt om framhålls det i alla uttalanden av regeringen och andra hur viktig den energikällan är för att minska oljeberoende och därmed importberoende och få en förbättrad handelsbalans.

Vi framhöll den betydelsefulla roll som våra stora bräntorvsförekomster kunde spela i energiförsörjningen. Det fanns stora erfarenheter från avspänningsperioderna under två världskrig. Dessa förslag avvisades som orealistiska och alltför dyrbara i jämförelse med den allt annat överlägsna kärnkraften. Nu är våra torvtillgångar en viktig resurs, underlag för industriell expansion och ökande sysselsättning i just de områden som bäst behöver sådan stimulans, precis som vi sade.

Jag kunde fortsätta med sådana här exempel inom område efter område och därmed bevisa hur rätt vi hade och hur felaktigt och oärligt argumentationen fördes av våra motståndare, när energidebatten pågick som hetast. Jag inkasserar den framgången och ser med glädje att energiministern och andra framstående förespråkare i regeringen nu har gjort en helomvändning och ställt upp på vår sida. Detta är positivt, även om det är tio år för sent. Det hör till de åtgärder inom energiområdet som jag inledningsvis karakteriserade som mycket bra.

Till de mera tveksamma initiativen var den stora satsning på kol, företrädesvis i stora och dyrbara fjärrvärmesystem, som regeringen har satt i gång. Det ökar inte självförsörjningen och det nationella oberoendet inom energiområdet. Kol kommer alltid att vara en importvara för oss i Sverige, och det finns sedan länge tydliga tecken på att världsmarknadspriserna kommer att stiga efter hand som efterfrågan ökar. Vi vet ju nu att regeringen

är uppmärksam på frågan och att den proposition om energibesättning som lagts fram i dagarna kommer att medföra att introduktionen av kol inte blir lika lockande för olika användare som det fanns anledning att frukta bara för något år sedan.

Men likafullt har vi redan fått ett kolprogram, som går långt utöver vad som är rimligt och som är långt större än den blygsamma ökning som vi förordade för att balansera en snabb avveckling av kärnkraften. Det är också diskutabelt om stora, kommunala kolverk, vare sig det är enbart värme eller kombinationen med kraft som kommer till användning, är det bästa alternativet för att lösa de större tätorternas värmeproblem. Som stödet och incitamenten nu är utformade gynnas stora, sårbara anläggningar med hög temperatur och därmed hög energiförbrukning, på mindre och flexibla lågtemperaturanläggningars bekostnad.

Det tycks som om socialdemokraternas förkärlek för storskaliga och storvulna lösningar i det här fallet, som i så många andra, är på väg att lura in dem i lösningar som om några år kommer att framstå som felaktiga och olyckliga. Ett ökat stöd till den typ av mindre anläggningar som vi har förordat bör komma till stånd. Det ger större handlingsfrihet i framtiden. De blir lättare att avveckla eller bygga ut, det läser inte stora resurser för lång tid.

Några ord vill jag också säga om miljöproblematiken i samband med kolanvändning. Stora framsteg har gjorts när det gäller reningsanläggningar. Men fortfarande framstår en kolanvändning, av den storleksordning som regeringens hittillsvarande förslag pekar på, som ett onödigt risktagande i en redan ansträngd situation.

Senast i dag kan vi läsa om hur chockade och handfallna västtyska myndigheter står inför nya larmrapporter om kraftigt ökande skador på landets skogar och odlingar. Upp till en tredjedel av Västtysklands skogsbestånd uppges vara skadat av luftföroreningar med åtföljande försurning.

Problemet är inte mindre hos oss. Det är bara några dagar sedan vi fick höra illavarslande rapporter från Blekinges skogar. När kommer vi att få höra att vår regering och våra ansvariga myndigheter är chockade inför nya sådana uppgifter? Vad gör regeringen i dagsläget? Vilka planer finns för den närmaste framtiden, och vilka resurser är avsatta för att möta det hot som vi alla känner till att försurningen utgör?

Samtidigt arbetar man alldeles för litet med att införa naturgas i det svenska energisystemet. Det är en ren energikälla, som effektivt blivit stoppad på grund av en kraftig introduktion av elvärme i våra uppvärmnings-system. På det sättet har naturgasprojektet, det lilla som kommit i gång i södra Sverige, effektivt bromsats upp. Det är en politik som inte är bra. Vi förespråkar som tidigare en ökad satsning på naturgas i det svenska energisystemet. Vi får anledning att återkomma till detta i nästa vecka i en frågestund här i kammaren.

Dessa frågeställningar för mig osökt in på det område där jag anser att regeringens hittillsvarande energipolitik är rent förkastlig. Det gäller självfallet kärnkraftsområdet. Det kommer nu allt oftare signaler från kärnkraftsindustrin, ASEA och andra samt deras tillskyndare i Svenska Dagbladet.

Svenska arbetsgivareföreningen och på andra håll, att den bästa lösningen på försurningsproblematiken och även andra miljöproblem är en fortsatt användning och utbyggnad av kärnkraft. Den rena kärnkraften skall på nytt föras fram som ett överlägset alternativ i energiförsörjningen, precis som för fem tio år sedan.

Dessa kretsar bedriver sedan länge en ohämmad kampanj för introduktion av kärnvärme i form av minireaktorn Secure i det svenska energisystemet. Jämsides därmed går propagandan för ett övergivande av folkomröstningens utslag och det efterföljande riksdagsbeslutet om att kärnkraften skall avvecklas senast år 2010.

Från det socialdemokratiska partiet och regeringen har förvånansvärt litet sagts och ännu mycket mindre gjorts för att slå tillbaka mot den kampanjen. Betyder det att man inofficiellt anslutit sig till de åsikter som framförs av storfinansen och dess företrädare? Att många framstående, socialdemokratiska företrädare fortfarande i grund och botten lierar sig med moderaterna i den här frågan är allmänt känt och behöver inte bevisas. Men var står partiet som kollektiv, var står regeringen och dess energiminister?

Kärnkraften skall avvecklas! Jag och mitt parti är av den uppfattningen att förtroendet för arbetarrörelsen i vid mening inte kommer att hålla och bestå, om vi får en ny bedrägeri- och lurendrejarlinje i energipolitiken i likhet med den som linje 2 visade upp inför folkomröstningen. Folk är inte dumma. De upptäcker när politiker slingrar sig och kommer med oärliga och osanna påståenden. Och sådana fanns det mycket av i energidebatten för några år sedan.

Fortfarande kvarstår många frågetecken kring kärnkraften. Det gäller den verkliga kostnaden för samhället och medborgarna för den elström som produceras i de reaktorer som nu är i gång. Det gäller ännu mer de två reaktorer som nu är färdiga att laddas. Precis som i USA visar det sig nu att alla kalkyler för anläggningskostnader har överskridits med belopp långt utöver vad som kan anses som ekonomiskt försvarbart. Vi har fortfarande inte fått någon säker uppgift om vad avfallshanteringen kommer att kosta, vad avveckling och rivning skall betalas med eller vad det skumma kontraktet med uppdragsföretaget Cogéma kommer att belöpa sig på.

Fråntsett dessa svindlande ekonomiska osäkerheter tillkommer säkerhetsproblemen. Regeringen har gett klartecken till förvaret för låg- och medelaktivt avfall under havsbotten vid Forsmark. Några övertygande argument för att en förvaring under havet är bättre än en förvaring i berggrum på landbacken har inte presenterats. Det enda jag hört från framstående företrädare för ansvariga myndigheter är att ingen kommer att starta brunnsborrning i Öregrundsgrepen. Sanningen är troligen den att kärnkraftsindustrin vill bli av med sitt avfall på ett sätt som gör det omöjligt att ingripa, om något oförutsett skulle inträffa. Vem kan göra något åt ett läckande atomsoplager 50 meter under havsytan när tillfartstunnlarna har sprängts igen? Här har regeringen svikit sitt ansvar för en avfallshantering som skall vara säkraste möjliga enligt formuleringen i den nya kärnsäkerhets-

lagen. Tyvärr har inget parti utom vpk gått emot avfallslagret under Öregrundsgrepen.

De erbarmliga turerna med avfallsfartyget Sigyn och exporten av svenskt reaktoravfall till Frankrike är en annan skamfläck i den socialdemokratiska regeringens energipolitik. I en tid av accelererande kärnvapenupprustning, där bristen på vapenplutonium i världen blir alltmer akut, fortsätter Sverige att skicka råvaran till sådan vapenframställning utomlands. Det har inte getts några tillfredsställande förklaringar till varför denna export fortsätter. Det finns en stor majoritet både i riksdagen och bland det svenska folket för att avfallet från våra reaktorer inte skall upparbetas. Stoppa därför transporter-
na till Frankrike och gå in för den direktförvaring som alla utom kärnkrafts-
hökarna vill ha.

Det är symptomatiskt att den förre folkpartistiske ministern och riksdags-
mannen Hans Blix, som nu är chef för IAEA, i dagarna går ut och föreslår på
det internationella planet att Sverige skall ta hand om atomsoporna från alla
andra länder i Europa och lagra dem i den svenska berggrunden. Här behövs
det klarläggande och bestämda besked från den svenska regeringen att detta
inte på något sätt får förekomma.

Slutligen: Det har talats en del om laddningstillstånd för de två återstående
reaktorerna och om huruvida den nya kärnsäkerhetslagen är sämre eller
bättre än villkorslagen i det avseendet. Frågeställningen är ointressant. Det
spelar ingen roll vilka lagar som finns, om de inte följs. Folkpartiregeringen
Ullsten begick ett lagbrott, när den tillät laddning av de fyra senaste
reaktorerna enligt villkorslagen, för bestämmelserna i lagen var inte
uppfyllda. Villkorslagen skulle inte heller ha hindrat en laddning av de två
sista reaktorerna. Men den nya lagen gör att den socialdemokratiska
regeringen kan undvika samma lagbrott på grund av att bestämmelserna fått
mera flytande formuleringar.

Men det enda riktiga i detta sammanhang är att inte ladda de två sista
reaktorerna. De behövs inte, den producerade elkraften blir oerhört dyr och
avfallsproblemen ökar i motsvarande grad. Därför behöver Forsmark 3 och
Oskarshamn 3 inte laddas. Att inte ladda dem vore ett mycket viktigt och bra
beslut i den svenska energipolitiken och skulle förbättra våra förutsättningar
i framtiden på ett avgörande sätt.

Anf. 67 Statsrådet BENGT GÖRANSSON:

Herr talman! Skolpolitik och kulturpolitik måste självfallet också utformas
mot bakgrund av de ekonomiska förutsättningar som ges i dagens samhälle. I
hög grad påverkas också skol- och kultursektorerna av de störningar vårt
ekonomiska liv utsatts för. Medan man i en ekonomiskt expanderande
period kunnat få gehör för också långtgående fördelningspolitiska beslut –
man har delat med sig av sina nya tillgångar – tvingas man i dag föra en mera
djupgående, ideologiskt klarare diskussion om solidaritetens villkor och om
solidaritetens nödvändighet. För den som sysslar med skol- och kulturpolitik
är detta nödvändigt att inse.

Vi har i dag inga förutsättningar att göra stora reformer eller stora nya

åtaganden på något av områdena. Vi måste i stället noga analysera vad vi använder våra resurser till. Vi måste veta att vi använder våra pengar till det mest angelägna.

Jag vill gärna nämna några punkter som jag anser viktiga. Jag börjar med skolan.

Vilken roll spelar kunskapen för den enskilde i ett samhälle med hög arbetslöshet?

I ekonomiskt svåra tider sätts sammanhållningen på hårda prov. Kunskapen är viktig för den enskilde av flera skäl. Först och främst är den viktig för honom eller henne själv. Kunskapen ger styrka och självförtroende i de ögonblick påfrestningen kommer, om man inget arbete får. Kunskapen hjälper till att avslöja samband. Den unge behöver inte stanna vid ilska eller vanmakt över att arbetsförmedlingen inte kan ordna något arbete utan förmår se orsaker och samband. Han kan artikulera sin oro och formulera sina krav. Alla har rätt till kunskaper. Detta krav leder långt. Det räcker inte att en del lär sig, andra inte. Sociala eller ekonomiska hinder för eleven att nå kunskap måste undanröjas.

En god utbildning är nödvändig i dagens samhälle. Var och en av oss är beroende av andra som lever omkring oss. För den skull måste vi inrikta vår skolpolitik så att skolan verkligen kan bli en skola för alla. Det är viktigt för den enskilde, som har rätt till kunskapen, det är ett demokratiskt krav. Det är viktigt för både den enskilde och för samhällsgemenskapen, eftersom båda har behov av kunskapen. Men det är också viktigt att skolan ger kunskap åt alla medborgare därför att vår samhällsgemenskap, vår nationella identitet behöver den grund som den gemensamma skolan kan ge. En huvuduppgift är därför för regeringen att bekämpa det som kallats utslagningen i grundskolan, och jag räknar med att vi på grundval av den rapport som den särskilda arbetsgruppen redovisar denna höst kommer att under det kommande året få anledning till ingående och omsorgsfulla diskussioner om hur vår grundskola skall kunna förändras för att bättre svara mot sina uppgifter. Grundläggande blir i det sammanhanget frågan om grundskolans kvalitet.

Regeringen är beredd att på allt sätt hävda skolans kvalitet och ser därvid uppgiften i dess helhet: det kan aldrig tillåtas att vi skulle lämna några barn i skolan utanför vår omsorg och våra ansträngningar i en sannolikt fåfång förhoppning att därigenom kunna förbättra kvaliteten för det antal elever som har det lättare för sig. Skolans ambitionsnivå måste alltid vara att nå 100 % av eleverna med kunskapen, aldrig 90 eller 80 %. De som talar om behovet av kunskap i skolan måste tala för kunskapen åt alla, inte kunskap åt en del. Ett skäl för mig att hysa tillförsikt om våra möjligheter är de många skickliga och engagerade lärare vi har. Tillsammans med alla andra goda medarbetare och i samverkan med föräldrar och elever blir skolan den goda skola vi vill ha.

Jag läste för en tid sedan i Expressen om en moderatkvinna på kurs. Hon uttalade sig i utbildningspolitiska frågor, och Expressen skriver så här: "Hon är arg över att de svaga eleverna i dagens skola får 'hur mycket hjälp som helst' och att det sker till priset av att inga lärare har tid att hjälpa de duktiga

eleverna att gå vidare." Kanske den här kvinnan inte är representativ för hur moderata skolpolitiker tycker. Jag tycker också att det är fullt naturligt om det finns olika åsikter inom ett parti. Men oavsett detta vore det intressant att få veta om moderaterna i riksdagen tycker att den här kvinnan resonerar rätt. På fredagen läggs nämligen en proposition på riksdagens bord som handlar om handikappade barn i skolväsendet. Regeringens förslag innebär att handikappade barn får en hel del mer resurser per person än andra elever. Hur ställer sig moderaterna till det? Tillhör också dessa elever dem som, för att citera den moderata kvinnan, får hur mycket hjälp som helst, och skall man vara arg över det? Går det ut över de begåvade elevernas möjligheter?

Den gemensamma skolan har också ytterligare ett värde som bör nämnas. Det är av värde att barnen i ett samhälle som präglas av nya mediatekniker får chans att ta del av gemensamma kulturupplevelser under sin skoltid. Jag har i *andra sammanhang* understrukit att skolan måste vara en kulturhård, inte bara ett ställe där man informerar om förekomsten av kultur. Djup förankring i kulturen, en förnyelse av humanismen, kan skänka den enskilde personlig trygghet och självkänsla. Det behöver vi i dagens Sverige.

Allas rätt till kunskaper måste alltså respekteras. I det sammanhanget vill jag gärna ta upp den diskussion om privatisering som ibland förs på extremt konservativt och konservativt liberalt håll. Man menar att man skall ge varje individ ett slags utbildningscheck. Formuleringen är intressant. Det är alltså utbildningens ekonomiska värde som skall ställas till medborgarnas förfogande, inte kunskapens eller bildningens innehåll. Definierar man skolan uteslutande i dess ekonomiska värde, blir det naturligt att överlåta utbildning och skolor att drivas som privata företag.

Därmed upphäver man principen om en lika god utbildning för alla barn oavsett bakgrund. Därmed frångår man principen om en samlad gemensam utbildning för alla barn i Sverige oavsett var de bor, med alla de konsekvenser det kan få för den samsyn som ändå finns i många frågor bland svenska medborgare. Den enskilde individens chanser att hävda sig i ett sådant system minskar – framför allt om arbetslösheten är hög och föräldrarnas plånbok tunn. Ett sådant samhälle blir ett hårt och konfliktfyllt samhälle – också för de ungdomar som fick ett arbete och en god skolgång. I tidningarna kan vi läsa om det konservativa partiets kongress i England. Där kretsar bekymren inte bara kring en ministers kärleksliv, utan också kring det faktum att t. o. m. konservativa politiker börjar få kalla fötter inför premiärminister Thatchers hårda nedskärnings- och privatiseringspolitik. Man har kanske insett att en hård klasspolitik till sist också slår tillbaka på den klass man avsåg att gynna.

Socialdemokratin beskylls ofta för att föra klasspolitik. I själva verket strävar socialdemokratin efter att undanröja klasskillnader, men ser och erkänner dem när de finns. Vi vänder oss mot dem som söker bevara eller t. o. m. fördjupa klasskillnader genom att låtsas att de inte finns.

Svenskarnas samfällida känsla för den egna kulturen, den egna historien, måste stärkas. Banden bakåt måste stärkas – det behöver ett litet land som vårt i en värld som blivit inte bara internationell utan också multinationell. Vi

behöver stärka känslan för vår egen särart i tider då multinationella intryck och impulser avlöser varandra. Vi behöver försvara den levande kulturen, ett rikt kulturliv, i en tid då mediafantasterna tror att alla kulturella yttringar kan transformeras för att hamna på en flimrande TV-ruta. Vi skall stärka vårt eget kulturliv i ekonomiskt svåra tider. Vi måste göra fler människor delaktiga i kulturlivet.

I det perspektivet måste kulturpolitiken utformas i ett nära samspel med mediapolitiken. Vi kan där bygga vidare på 1974 års kulturpolitiska beslut, som var ett bra beslut och som har inneburit klara framsteg och betydande förändringar. Den geografiska utjämningen har varit påtaglig på det kulturella området – och på samma sätt som grundskolereformen har den inneburit en utjämning i geografiskt hänseende som saknar motstycke.

Någon anledning att visa uppgivenhet inför de akuta ekonomiska svårigheter som vi nu har finns inte. Jag är övertygad om att medborgarna skall vara beredda att gemensamt ta på sig de uppoffringar som nu krävs, utan att för den skull släppa den framtidstro som är nödvändig om vårt kultursamhälle skall utvecklas.

Anf. 68 PER UNCKEL (m):

Herr talman! Vi behöver en mer frihetlig skola i Sverige. Vi behöver en frihetlig skola för att frigöra kreativitet och skaparkraft hos alla lärare och inte minst hos alla elever. Vi behöver en frigörelse i skolan för att kunna klara en utbildning som ger jobb åt alla unga, och vi behöver en frigörelse för att skapa beredskap inför den teknologiska revolution som i framtiden kommer att förändra våra livsvillkor. En viktig utgångspunkt för en sådan frigörelse måste vara att alla människor har någonting att ge – alla har något anlag som går att utveckla.

Jag skall, herr talman, uppehålla mig vid fyra dimensioner i en sådan frihetlig väckelse i skolan.

Den första handlar om rätten att välja skola. Regeringen har nyss fattat beslut om stöd till s. k. fristående skolor. Man berömmar sig av att vara generös, och det är rätt så till vida som man är något mindre snål än vad skolöverstyrelsen tidigare har varit. Men samtidigt understryker regeringen kraftigare än någonsin tidigare att stöd till fristående skolor skall utgå endast under förutsättning att skolorna har någonting att ge till det allmänna skolväsendet – eller annorlunda uttryckt: stöd till fristående skolor skall utgå om skolorna är bra för staten. I enlighet med den grundsynen har man gett skolöverstyrelsen i uppdrag att fundera över hur de skolor som nu får statsbidrag faktiskt passar in i denna bild. Fram till 1986 blir det nog inte aktuellt med något ytterligare stöd till nya skolor, säger man. Jag undrar, herr talman, om det regeringsbeslutet verkligen står i överensstämmelse med vad riksdagen tidigare har beslutat i denna fråga.

I själva utgångspunkten, att en skola skall vara bra för staten, ligger den ideologiska skärningspunkten gentemot oss moderater. För oss är det självklart att alla elever skall ha rätt att välja skola, inte bara de elever som råkar ha föräldrar med god ekonomi och som har råd att betala de skyhöga

terminsavgifter som blir resultatet av snålhet från staten i statsbidragshänseende. Vi tror att det är bra med många fristående skolor som konkurrerar med varandra. Konkurrensen skapar valfrihet för eleverna. Den skapar känslighet gentemot olika personligheter, och den höjer kvaliteten i undervisningsväsendet som helhet.

Herr talman! Det behövs alltså generellare statsbidragsregler, men inte bara det utan dessutom generösare regler. Det finns, enligt vår mening, inga argument för att de fristående skolorna skall behandlas njuuggare när det gäller statsbidragets storlek än de offentliga skolorna.

Den andra frihetsdimensionen handlar om att den offentliga skolan inom sig skall kunna erbjuda alternativ. Specialisering när det gäller skolor är bra: i kemi, i matematik, i geografi, i fotboll eller varför inte t. o. m. i musik. Det är bra med många Adolf Fredrik.

Det socialdemokratiska motståndet mot Adolf Fredrik i Stockholm har blottat ett ointresse för specialintressenas rätt. Men, herr talman, det har också blottat brist på förståelse för engagemangets betydelse för kvaliteten. Det är inte en tillfällighet att Adolf Fredriks elever sjunger bra.

Bengt Göransson har i striden om Adolf Fredrik intagit ståndpunkten att han inte vill lägga sig i frågans behandling av respekt för den kommunala bestämmanderätten. Detta förefaller vara en omskrivning av respekt för att John-olle Persson skall få vad han tycker är bäst. Nu gäller det, Bengt Göransson, att välja sida: den socialdemokratiska prestige i Stockholm eller Adolf Fredriks lärare och elever. Säg nu som det är, Bengt Göransson, att John-olle Persson har hamnat i galen tunna. Jag utgår ifrån att Bengt Göransson har förvissat sig om att de rykten som säger att Stockholms socialdemokrater redan lovat Adolf Fredriks tomt till LO inte är sanna.

Jag tror för min del att fristående skolor utanför det offentliga skolsystemets ram är själva förutsättningen för att alternativ också skapas inom den offentliga skolan. Om Bengt Göransson läser Expressen i dag skall han se att Stockholms läns landsting tvingas till lyhördhet inför patienternas önskemål på grund av tillkomsten av City-Akuten. Jag tror att precis samma sak kommer att inträffa den dag då den offentliga skolan på grund av de fristående alternativen tvingas till ökad lyhördhet inför elevers och föräldrars önskemål.

Den tredje frihetsdimensionen, herr talman, handlar om grundskolans högstadium. Allt fler kommer till insikt om att det nuvarande högstadiet faktiskt inte fungerar. Elever slås ut från en meningsfull undervisning, som Bengt Göransson så riktigt påpekade, samtidigt som det är uppenbart att andra elever inte stimuleras tillräckligt. Beträffande dagens sammanhållna högstadium brukar man anföra att den sammanhållna undervisningen gör att en social skiktning kan undvikas. Jag menar att detta är ett vällovligt motiv. Vad vi i hägnet av detta motiv och det sammanhållna högstadiet är på väg att få är emellertid mycket värre, nämligen en skiktning av elever mellan dem som lyckas och dem som inte gör det. En stor grupp elever lämnar grundskolan med känslan av att de inte har klarat jobbet. Den känslan när man är 13, 14, 15 eller 16 år gammal kan i värsta fall leda till att man inte

klarar något annat jobb senare i livet heller. Jag tror att grundskolans högstadium måste öka känsligheten för de framväxande personligheterna i de nu aktuella åldrarna.

Vi moderater ställer krav på att grundskolans högstadium skall differentieras, medge större möjligheter att anpassa undervisningen efter varje elevs personliga anlag och intresse utifrån den utgångspunkt som jag inledningsvis nämnde, nämligen att alla elever har någonting som går att utveckla.

Jag besökte för bara några dagar sedan Rudolf Steinerskolan i Norrköping. Där berättade man om en elev, vars namn jag har glömt, som på något sätt utgör illustrationen till vad som kan göras när skolan lyckas. Den offentliga skolan hade misslyckats att hitta denne elevs personliga anlag. Den lilla Rudolf Steinerskolan var på väg att misslyckas med samma sak. Killen misslyckades själv praktiskt taget i allt han hade gjort i skolan tills man upptäckte vad han faktiskt kunde – han kunde laga mat.

Den killen är i dag en lycklig människa, som gör god nytta inom Norrköpings restaurangvärld. Att hitta hans anlag – det var skillnaden mellan att han fick växa och att han stampades ut såsom misslyckad i samhället. Skolan måste klara att hitta varje elevs anlag och att utveckla detta.

Samtidigt är det viktigt, herr talman, att understryka att en skola som differentierar på högstadiet inte får byggas upp så att återvändsgränder skapas. För den eller de elever som upptäcker att man valt fel skall det alltid finnas en väg tillbaka. Efter den nionde årskursen skall det finnas en chans till komplettering, så att man därefter vet med sig att man har siktet rätt inställt i förhållande till sina intressen och anlag.

Den fjärde frihetsdimensionen slutligen, herr talman, handlar om gymnasieskolan. Mot gymnasieskolan riktas i dag kritik från två håll. Högskolan säger: De som kommer till oss från gymnasieskolan har inte tillräckliga förkunskaper. Företagen säger: De som kommer från gymnasieskolan är vi litet tveksamma till, därför att vi är osäkra på vilka möjligheter de faktiskt har att göra nytta i produktionslivet.

Med den här utgångspunkten menar jag att den inriktning regeringen nu uppenbarligen tänker välja för reformeringen av gymnasieskolan är felaktig. Får man tro pressmeddelanden och anföranden från utbildningsministern rätt, är det fråga om att öka enhetligheten snarare än att, som jag menar är motiverat, öka målinriktningen på gymnasieskolans olika delar.

Vi måste kunna erbjuda dem som skall vidare till universitet och högskolor en bättre teoretisk grund. Och de som har sin håg satt till att mer direkt gå ut i arbetslivet skall få en utbildning som stämmer med detta.

Vi har för några dagar sedan presenterat ett konkret förslag till hur huvuddelen av gymnasieskolans yrkesinriktade utbildning skulle kunna föras över till företagen i form av lärlingsutbildning. Den utbildningsmodellen har den avgörande fördelen att eleverna får arbeta i omedelbar kontakt med den verksamhet där de senare kommer att sysselsättas. Samtidigt är vi noga med att understryka att skolan inte får släppa sitt ansvar för allmänbildningen. Den fortsatta teoretiska utbildningen – vi föreslår att det skall vara

obligatoriskt att studera samhällskunskap och svenska – skall alltfört ske genom gymnasieskolans försorg.

Vi vet från utländska erfarenheter att ett lärlingssystem av det här slaget är överlägset den svenska yrkesinriktade gymnasieskolan. Varför inte, Bengt Göransson, nu göra slag i saken och ge alla de ungdomar som i dag möter svårigheter på arbetsmarknaden den ytterligare råg i ryggen som vetskapen om god yrkeskunskap alltid innebär?

Till slut, herr talman: Elevernas anlag skall utvecklas maximalt. Det innebär att skolan skall ställa krav på eleverna utifrån de val som eleverna själva har träffat. Sådana krav blir stimulerande och utvecklande i en skola som tar hänsyn till elevernas skiftande personligheter.

Anf. 69 LARZ JOHANSSON (c):

Herr talman! I sin inledning sade Bengt Göransson att den som har kunskaper inte behöver stanna i ilska över att arbetsförmedlingen inte kan anvisa arbete, utan han kan analysera, se samband och orsaker. Bengt Göransson kunde ha fortsatt: Sedan går han ut och skaffar sig själv ett arbete. Men ett faktum är att många ungdomar i dag ger upp inför arbetsförmedlingarnas oförmåga att skaffa dem ett jobb. Dess bättre har de flesta goda ambitioner och en god vilja. De ger sig inte förrän de själva har skaffat ett jobb.

Herr talman! Under allmänna motionstiden i januari presenterade centern en partimotion på utbildningsområdet. Den innehöll bl. a. ett tungt avsnitt om gymnasieskolan, där vi dels förde ett mer principiellt resonemang om det förändrings- och utvecklingsarbete som förestår i gymnasieskolan, dels förde fram en rad konkreta förslag av mer omedelbar karaktär. Eftersom det var bra och väl genomtänkta förslag avslogs de i vanlig ordning av riksdagsmajoriteten.

Men på precis samma sätt som visat sig gälla för det ena samhällsområdet efter det andra har regeringspartiet – när man konfronterats med verkligheten och kommit på litet avstånd från oppositionsårens ohejdade överbudspolitik – insett att förslagen är väl värda att ta vara på.

Sälunda har vi fått uppleva att våra tankar om en successiv förändring, en förändring som växer fram underifrån, som ett resultat av ett lokalt utvecklingsarbete och en lokal försöksverksamhet, nu även av regeringen upphöjts till högsta visdom. Det är bra att man överger de centralistiska idéer som kom till uttryck i gymnasieutredningen och som eljest varit kännetecknande för socialdemokratiskt reformarbete. Det är bra att centerns filosofi om decentralisering i stället får slå igenom också i gymnasieskolan.

Vi kan alltså vara ganska nöjda när det gäller det övergripande synsättet, men också i de enskilda detaljerna verkar det som om regeringen vaknat till insikt. Låt mig ta lärlingsutbildningen som exempel. Vid flera olika tillfällen under det föregående riksmötet väckte vi förslag om särskilda stimulanser för att öka omfattningen på lärlingsutbildningen. Dessa förslag avvisades varje gång av socialdemokraterna med krystade motiveringar.

Men nu har man, under trycket av den ständigt växande ungdomsarbets-

lösheten och under intryck av den mycket positiva utvärderingsrapport som skolöverstyrelsen presenterat, kommit på bättre tankar. Nu har man äntligen insett att lärlingsutbildningen är ett värdefullt inslag i utbildningsutbudet. Och det är bra, men för att använda ett gammalt och här i kammaren välkänt uttryck: "Det är för lite och det kommer för sent". I vår motion med anledning av sysselsättningspropositionen kommer vi att presentera alternativa förslag.

Låt mig använda det här tillfället att fråga skolminister Bengt Göransson som regeringens representant varför man inte är beredd att ta steget fullt ut. Varför säger ni i propositionen att lärlingsutbildningen "spelar en stor roll inom kommunernas uppföljningsansvar för ungdomar som inte genomgår annan gymnasieutbildning"? Ni jämför alltså lärlingsutbildningen med ungdomsplatser och andra tillfälliga åtgärder för ungdomar som inte ryms i gymnasieskolan! Sanningen är naturligtvis den att lärlingsutbildningen väl tål att jämföras med annan gymnasieutbildning, och därför är det nu dags att säga att den också skall vara ett reguljärt inslag i kommunernas utbildningsutbud och inte en försöksverksamhet. Varför, Bengt Göransson, är ni inte beredda att ge lärlingsutbildningen den status av reguljär utbildning som den förtjänar? Det skulle underlätta för kommunerna i deras planering att redan nu få ett sådant besked.

En annan fråga som hänger samman med detta är gymnasieskolans dimensionering. Vi blir alltmer medvetna om att det nuvarande sättet att uttrycka dimensioneringen i procent av antalet 16-åringar är otidsenligt. Ett mått på framgången med våra åtgärder för 16-18-åringarna under de senaste åren är att vi kunnat inregistrera en allt större andel äldresökande till gymnasieskolan. Och det är i och för sig positivt, men det ställer de nuvarande planeringsbegreppen på huvudet.

Skolöverstyrelsen har tagit konsekvenserna av det här i sin anslagsframställning och föreslår en kraftig ökning av antalet årselevplatser till nästa budgetår. 14 000 årselevplatser för 1984/85 och lika många för året därpå. Det här kostar naturligtvis pengar men SÖ drar också den riktiga slutsatsen att alla andra åtgärder som eljest blir nödvändiga kostar minst lika mycket eller sannolikt mer.

Då kan man naturligtvis invända att eftersom det här handlar om pengar är det en budgetfråga och skall avgöras i den ordningen. Men då är det för sent. Kommunerna som planerar och länskolnämnderna som samordnar planeringen och fattar besluten inom givna ramar måste få besked nu i höst om vilka ramar som skall gälla för kommande läsår. Om vi väntar till den ordinarie budgetbehandlingen får man det beskedet först någon gång i maj eller juni, och då blir det ingen kapacitetsökning till hösten 1984.

Låt mig därför ställa en annan fråga till Bengt Göransson: Är regeringen beredd att nu ge uttryck för en sådan viljeinriktning?

Från centerns sida är vi beredda att göra ett sådant ställningstagande, och vi menar också att en sådan utökad kapacitet i gymnasieskolan i första hand skall användas till yrkesinriktad utbildning. För att spara pengar åt kommunerna och för att undvika onödiga investeringar i lokaler och utrustning bör

man välja företagsförlagd utbildning. Då når man dessutom den verklighetsanknytning som är nödvändig för att skapa stimulans och motivation i utbildningen.

En sådan inriktning ger dessutom möjligheter till en ökad decentralisering av utbildningsutbudet till andra orter än de traditionella gymnasieorterna och därigenom också en bättre lokal förankring. Dessutom kan utbildningsutbudet på så sätt bättre svara mot den lokala arbetsmarknadens behov.

Med detta, herr talman, har jag gett några exempel på centerns konkreta förslag till åtgärder inom gymnasieskolans område. Det finns åtskilligt fler och dem får vi anledning att återkomma till senare under riksmötet.

Under detta anförande övertog talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 70 JÖRGEN ULLENHAG (fp):

Herr talman! Att ge många människor, oberoende av bakgrund och ekonomi, chansen till utbildning har alltid varit ett viktigt liberalt krav.

Utbildning har ett egenvärde, men utbildning är också ett effektivt instrument i kampen för frihet och rättvisa och var det för att åstadkomma demokrati i vårt land.

Man kan säga att Erik Gustaf Geijer formulerade en liberalismens personlighetsprincip när han slog fast att varje människas utvecklingsmöjligheter skall vara utgångspunkten för samhällets insatser.

Kravet på förbättrad folkbildning som ett led i utvecklingen av den politiska demokratin utvecklades vidare av Fridtjuv Berg. Som ung folkskollärare kritiserade han fränt orättvisorna på skolans område – att samhället bjuder *en sorts bildning för fint folks barn och en annan för simpelt folks*. Som utbildningsminister i Karl Staaffs båda ministärer fick han senare tillfälle att med kraft verka för folkskolans utveckling i riktning mot en allmän bottenskola.

Gunnar Helén fullföljde en god liberal tradition när han i samband med grundskolereformen deklarerade: "En bra skola låter inte föräldrarnas ekonomi, utbildning och bostadsort bestämma över barnens rätt att söka sin egen väg."

Genom decennierna har utbildningsfrågorna spelat en framträdande roll för oss liberaler.

När folkpartiet kom i regeringsställning 1976 blev därför också arbetet på en ny läroplan mycket viktigt och fick en framträdande roll. Vi menade att kvalitetsaspekterna tidigare tenderat att komma i skymundan. Den nya läroplanen för grundskolan, som lades fram av folkpartiregeringen 1979 och som började gälla fr. o. m. hösten 1982, innebar ett brott i den utvecklingslinjen. Huvudtankarna när det gäller Lgr 80 är ju krav på kvalitet, på kunskaper och färdigheter, på förstärkning av de naturorienterade ämnena och på möjlighet till intresseinriktade studier. Viktiga inslag är också satsning på jämställdhet och praktiskt elevansvar och en strävan efter decentralisering.

Nu menar vi från folkpartiets sida att det är viktigt att fortsätta att förbättra kvaliteten. De fria aktiviteterna har ofta inte fungerat bra. Därför vill vi återföra hela eller viss del av de fria aktiviteterna till den timplanebundna verksamheten. Vi är övertygade om att det kommer att få en kvalitetshöjande effekt.

I dag går nästan samtliga barn i förskola från sex års ålder. Många av dem är redan då mogna att lära sig läsa och räkna, medan andra inte uppnår den mognaden förrän vid åtta eller nio års ålder. Förskolans pedagogik och metodik innefattar inte inläring av sådana färdigheter. Det innebär att man ofta försitter viktiga inläringstillfällen när eleverna är som mest motiverade.

Därför menar vi i folkpartiet att skolplikten bör gälla från sex år. För att alla barn skall få en allsidig utveckling bör förskolans och lågstadiets inlärnings- och arbetsmetoder samverka. Ett sådant arbetssätt förutsätter att man under hela lågstadiet utgår ifrån det enskilda barnets mognadsnivå och behov vid inläring av kunskaper och träning av olika färdigheter.

Betyg är ett viktigt inslag i kvalitetsbedömningen av elevernas kunskaper. Med Lgr 80 har nya principer lagts fram, som bl. a. innebär att betyg skall sättas i årskurserna 8 och 9 i grundskolan.

Skoldemokrati handlar inte bara om att få påverka skeendet i skolan utan lika mycket om att ta ansvar för skolmiljö och skolarbete. Att ha det bra i skolan är inte detsamma som att få allt serverat. Det är missriktad omtanke om eleverna att förvägra dem möjligheterna att delta i lokalvård, matservice, materialframställning, utrustning av lokaler och liknande. Snäva fackliga intressen får inte hindra elevmedverkan.

Skolan bör vara öppen för pedagogiska experiment av olika slag. Särskilt viktigt är det att ta till vara det värdefulla i alternativ pedagogik av typ Waldorf och Montessori. Det är också bra att det finns fristående skolor, det är bra att det finns t. ex. musikklasser. Låt många grenar växa på kunskapens träd! Den insikten har man tyvärr inte alltid på socialdemokratiskt håll.

Jämställdhetsfrågorna har tyvärr inte spelat någon framträdande roll i dagens debatt hittills. Låt mig slå fast att den nya läroplanen framhåller vikten av ökad jämställdhet mellan kvinnor och män. Ett viktigt led i det arbetet är att påverka framför allt flickornas yrkesval. Det valet avgörs i stort sett när eleverna i årskurs 9 väljer linjer i gymnasiet. Insatser måste alltså göras dessförinnan. Kvinnor är framför allt underrepresenterade inom de tekniska och naturvetenskapliga områdena. Ett sätt att påverka är att ge flickorna förebilder på just de områdena. Skola och högskola bör därför samverka i försöksverksamhet där flickor som studerar naturvetenskap och teknik i högskolan går ut till grundskolans högstadium och gymnasieskolan och berättar om sina studier.

Den praktiska arbetslivsorienteringen är det främsta instrumentet för att förbereda eleverna för deras inträde på arbetsmarknaden. Vi måste noga fullfölja den mycket medvetna strävan som finns i hela läroplanen att göra all undervisning så verklighetsanknuten som möjligt.

I takt med att grundskolan förändras till både arbetssätt och utformning krävs att gymnasieskolan successivt anpassas till de ändrade förutsättningar-

na. Framför allt kräver samhället allt längre utbildning av alla ungdomar. Det innebär att gymnasieskolan måste ge stimulans och motivation åt samtliga elever i en årskull – såväl åt de teoretiskt eller praktiskt studieriktade eleverna som åt elever som är skoltrötta eller mindre motiverade för fortsatt utbildning.

Samarbetet med arbetsmarknaden måste förstärkas, så att den utbildning gymnasieskolan ger håller jämna steg med utvecklingen på olika områden. En bättre arbetsfördelning mellan skola och näringsliv bör eftersträvas, så att skolan ger den utbildning den är bäst på och näringslivet tar ett större ansvar för de delar som det har bästa förutsättningarna att förmedla. Det är angeläget att gymnasieskolans elever på vissa linjer får bättre insikt i hur arbetslivet fungerar, men praktikinslagen får inte bli ett självändamål. För att praktiken skall kännas meningsfull för eleverna måste den ha anknytning till deras studieinriktning och vara av god kvalitet.

Gymnasieskolan måste därför bli mer flexibel än i dag. Men det är angeläget att förändringar inte stannar vid organisatoriska reformer. Också det inre arbetet behöver utvecklas: arbetsformer, möjligheter till fördjupat samarbete mellan teoretiskt och praktiskt inriktade linjer osv.

Det är folkpartiets uppfattning att de förändringar som gymnasieskolan behöver genomgå skall göras successivt och grundas på väl dokumenterad försöksverksamhet. Vi förordar alltså inte någon genomgripande reform enligt gymnasieutredningens riktlinjer.

Det är glädjande att man från regeringens sida nu äntligen börjar förstå lärlingsutbildningens betydelse. Lärlingsutbildningen är ju en sektor av gymnasieskolans yrkesinriktade utbildning som lämpar sig väl för verksamhetsområden där arbetsmarknadens rekryteringsbehov är relativt låga. Den ger också möjlighet till geografisk spridning. Folkpartiet har motionsvägen anvisat en modell för att stimulera till en utökad lärlingsutbildning, som innebär att ett lönebidrag till lärlingslöner av ungefär samma konstruktion som lönebidraget till handikappade skulle kunna utgå.

Herr talman! Låt mig så gå över till högskoleområdet. Lunds universitets rektor, Håkan Westling, hade i går i Svenska Dagbladet en mycket intressant artikel om högskolan. Han berättar där om när drottning Victoria av England frågade fysikern Faraday om den praktiska nyttan av en del elektromagnetiska fenomen som denne just visat för drottningen. Faraday kliade sig i huvudet och svarade: "Min drottning, vad är det för nytta med ett nyfött barn?"

Lundarektorns slutsats blir att nyskapande forskning föds och växer till huvudsakligen för sin egen skull, men att all kunskap förr eller senare blir nyttig eller värdefull på något sätt. Därför är det viktigt att kunskapssökandet inte styrs enbart av dagens kortsiktiga behov.

Och visst är det så. Nu behövs mer än någonsin en satsning på forskning och utbildning.

Jag vill gärna ge regeringen det berömmet att den fullföljer den förra regeringens politik att satsa ytterligare på forskningen. Men vi är inom folkpartiet kritiska till att man försämrar när det gäller utbildningsbidrag för

doktorander. Och vi är kritiska till att man inte har satsat ytterligare på humanistisk och samhällsvetenskaplig forskning.

Om helhetsintrycket ändå är positivt när det gäller forskningen, gäller detta inte för högskolepolitiken i övrigt. Med hjälp av moderata samlingspartiet, centerpartiet och vänsterpartiet kommunisterna skär ju socialdemokraterna under förra riksmötet ned antalet nybörjarplatser i högskolan med 2 380. Folkpartiet slogs ensamt för en ökning. En sådan politik skärper ju betygskonkurrensen och gör det svårare för ungdomar att komma in i högskolan.

Vi har länge och konsekvent drivit kravet att det i stället skall bli lättare för ungdomar att komma in i högskolan. Under Jan-Erik Wikströms tid som utbildningsminister ökades andelen garanterade platser för ungdomar som går direkt från gymnasieskolan till högskolan från 20 % till en tredjedel. De orättvisa föreningsmeriterna togs bort som urvalsgrund för högskolestudier, och betydelsen av arbetslivserfarenheter som meriter för inträde till högskolan tonades ner.

Nu menar vi att det är dags att gå vidare. Andelen garanterade platser för dem som går över direkt från gymnasieskola till högskola skall vara minst 50 % av de sökande i stället för som nu en tredjedel. Betygen måste vara kvar som urvalsgrund för den högre utbildningen, men ett system med viktade betyg bör införas. Betyg i ämnen som är av betydelse för de kommande högskolestudierna bör ges högre vikt än andra betyg.

Vi beklagar djupt att det i en departementspromemoria lyfts fram alternativ som innebär en majoritet av allmänföreträdare i högskolornas styrelser samtidigt som regionstyrelserna behålls. En klar majoritet av remissinstanserna har f. ö. gett underbetyg till detta förslag. Vi anser att regionstyrelserna skall avvecklas och att verksamhetsföreträdarna skall ha majoritet i högskolestyrelserna.

Vi har i sommar haft en debatt om doktorsavhandlingarnas kvalitet. Inom kort kommer jag att få svar på en interpellation här i kammaren i den frågan. Låt mig därför bara för dagen konstatera att det är förvånande att regeringen ännu inte har följt upp riksdagsbehandlingen våren 1982 och gett ut en förordning om fasta ledamöter i betygsnämnder. Det skulle ha bidragit till att hålla kvaliteten på doktorsavhandlingarna på en hög nivå.

Tyvärr har regeringen också på högskoleområdet demonstrerat sin maktfullkomlighet. I början av sommaren bröt socialdemokraterna ensidigt en överenskommelse om fördelningen av regionstyrelsernas ordförandeposter som de själva föreslagit.

Utän skrupler tog den socialdemokratiska minoritetsregeringen fyra av sex ordförandeposter, trots en uppgörelse med de andra partierna om fördelningen tre-tre.

Tyvärr sätter socialdemokraterna också på detta område partinyttan före allt – inga överenskommelser är heliga. Det är förvånande att man har mage att ibland tala om "utsträckta händer", när det är vassa armbågar och knutna nävar man använder för att nå egna syften.

Tyvärr har vi inte fått något svar ifrån socialdemokratiskt håll på artiklar

och frågor om varför man agerade på detta sätt. Jag har tyvärr inte någon förhoppning om att skolministern i dag skall kunna kasta något ljus över den här frågan heller. Men jag noterar de vassa armbågarna.

Till sist: En god utbildning ger individen möjligheter till ett rikare liv. För samhället är en satsning på utbildning och forskning den kanske allra bästa framtidsinvesteringen.

Anf. 71 BJÖRN SAMUELSON (vpk):

Herr talman! Låt mig först helt parentetiskt konstatera att senast jag talade utbildningspolitik var i kommunfullmäktige hemma i Arvika, där det satt 48 politiker och en publik på 20–30 personer och lyssnade, och journalisterna skrev så svetten rann.

Herr talman! För arbetarrörelsens del har frågan om utbildning och skolväsende alltid varit en fråga om rättvisa – en jämlikhetsfråga.

Parollen för målet man ställt upp har alltid varit rätten till bildning och fostran. I dag ser vi hur försök görs till undergrävande av dessa allomfattande och jämlika krav.

Den mest framträdande delen av debatten om utbildningspolitik handlar inte om problem som direkt hör ihop med arbetarrörelsens syn på skolan som en viktig grundsten för byggande av ett samhälle, vilket genom sitt sätt att verka förhindrar social uppdelning och utslagning.

Utbildningspolitisk debatt i dag är oftast inriktad på tekniska problem – de privata skolorna, tre terminers skola, kortare sommarlov. Denna typ av, så att säga, enkel debatt, fri från utbildningspolitisk ideologi, underlättar naturligtvis för högern och dess reaktionära anhang att angripa den offentliga skolan med såväl spett som nålstick. Exempel på dessa angrepp behöver vi inte gå långt för att finna. De återfinns bl. a. i utbildningspolitiska motioner till riksdagen. Här finns t. ex. förslag från moderat håll att man i jämlikhetens tecken skall återinföra specialklasser i grundskolan, eller att s. k. svagpresterande elever skall undantas från de s. k. fria aktiviteterna i grundskolan.

Det är självklart att om utbildningspolitik ses fritt från övriga politiska delavsnitt, som t. ex. sex timmars arbetsdag, en förbättrad barnomsorg, den sociala utslagningen såväl inom utbildningsväsendet som i samhället i övrigt, får debatten den slagsida den förtjänar. Då går man förbi frågan: Vem gynnas och vem missgynnas i skolan och i den rådande skoldebatten? – dvs.: Vem får vad?

Under den titeln publicerade skolöverstyrelsen en skrift lagom till höstterminens början 1982. Den är skriven av Björn Odin och har den föga upphetsande underrubriken En lägesrapport om resursfördelningen i skolan.

På 134 trycksidor dokumenterade Björn Odin resultaten av riksdagsbeslutet om SIA-skolan, om förändrade regler för statsbidrag till grundskolan m. m. Vad boken handlar om är effekterna av försöken att främst genom decentraliserande åtgärder skapa en likvärdig skola. "Likvärdighet" är ett nyckelbegrepp i 1970-talets svenska skoldebatt. I olika utredningar slogs det fast att clever med olika förutsättningar ställde skolan inför olika problem.

För att infria skolans målsättningar krävdes olika insatser. Förenklat kan man säga att elever med problem krävde större insatser än andra elever, om den obligatoriska skolans grundläggande målsättningar skulle kunna uppfyllas för alla elever.

Utredningen om skolan, staten och kommunerna, den s. k. SSK-utredningen, uttryckte saken på följande sätt:

”Begreppet *likvärdig utbildningsstandard* kan bestämmas i tre steg

a) Alla barn och ungdomar skall ha *tillgång* till en likvärdig utbildning oavsett bostadsort, ekonomiska förhållanden, kön, begåvning, utvecklingsnivå, intresseinriktning, föräldrarnas studiebakgrund och intresse för barnens studier.

b) Alla skall ha *lika rätt och bör få samma möjligheter* till skolutbildning, vilket i sin tur innebär att

c) skolan måste göra särskilda insatser för dem som har behov av stöd och stimulans.”

Detta går att läsa i SOU 1978:65, s. 44.

Med en sådan inriktning blir slutsatsen att likvärdig utbildningsstandard till sin innebörd inte kan begränsas till en fråga om att alla skall ha samma tillgång till utbildning eller behandlas lika under utbildningstiden. Kravet blir i stället att de som har speciella behov eller svårigheter skall behandlas olika i syfte att en större jämlikhet skall föreligga vid utbildningens slut än vid dess början.

Under de senaste åren har beslut fattats som principiellt skulle ge större möjligheter att skapa likvärdighet mellan och inom kommuner på grundskolans område. En lokal styrning av resurserna skulle enligt förhoppningarna leda till större satsningar på elever med olika slag av svårigheter och problem, så att likvärdighetsmålet kunde infrias.

Nu visar bl. a. Björn Odin att så ej blivit fallet. De data Odin redovisar följer ett mönster som kunnat iakttas och beskrivas under en följd av år. De uppgifter som Odin kommer med har emellertid den fördelen att de så entydigt påvisar hur olika mekanismer tillsammanantagna omintetgör alla de syften om vilka alla demokrater är överens, så länge det inte drabbar någon.

Sakläget kan något tillspetsat beskrivas på följande sätt: arbetarbarn missgynnas i dagens svenska skola. Kravet på likvärdighet borde bl. a. ha lett till att arbetarbarnen skulle ha fått en oproportionerlig del av resurserna. Saken kan uttryckas på ett annat sätt för tydliggörande av vad det är fråga om: Eftersom det i går och i dag inte anses möjligt att tillföra skolan mera medel, kan likvärdighet vad gäller resurser endast uppnås genom en omfördelning.

Här står det alltså klart att utbildningspolitik är en fråga om att fördela samhällets medel till sociala ändamål, dit även den i samhällelig regi bedrivna utbildningen måste räknas. Det är i detta sammanhang som den utbildningspolitiska debatten kunde handla om t. ex. hur en till sex timmar förkortad arbetstid kan användas av föräldrar för att delta i utvecklingsarbetet för den offentliga skolan. Hur kan en förbättrad barnomsorg påverka folkbildningsarbetet? Det är hit vi måste föra skoldebatten för att flytta fram arbetarbar-

nens positioner inom det svenska utbildningssystemet.

Man kan fråga sig: Var fanns opinionsstormen och de påpassliga TV-reportrarna i *Magasinet*, *Rapport och Aktuellt* när t. ex. Björn Odins skrift publicerades? Var fanns alla privatskoleförespråkarna? Var fanns då alla som faller i trance under en sofistikerad debatt där masskultur ställs mot elitkultur? I en sådan debatt hävdar försvarsadvokaterna för fåtalet t. ex. att kostnärligt musikalisk verksamhet behövs och inte kan jämföras med eller ställas emot t. ex. kommunala musikskolor. Ett balansnummer utförs där den alternativa pedagogikens förkämpar i pluralismens och demokratins namn kräver statliga och kommunala bidrag till sina egna skolor.

Borde vi inte ge de förtappade deras miljoner, så att vi slapp deras klagan och eviga återopande av jämlikhetsprincipen?

Naturligtvis skall man inte föra debatten på de villkor som sätts av dem som inte anser sig kunna lägga ner sin kraft på pedagogiskt utvecklingsarbete inom den samhälleliga allmänna skolan.

Herr talman! Låt mig slå fast följande: En kulturutövning på hög konstnärlig nivå står inte i motsättning till masskultur. Musikklasser står inte i motsättning till kommunala musikskolor, lika litet som motsättningen gäller stöd till Dramaten eller stöd till Skådebanan eller amatörteaterverksamhet. Denna skenbara motsättning uppstår endast i åtstramningens spår, när de nya friska pengarna saknas. De verkliga motsättningarna är andra. Det är de djupa samhälleliga orättvisorna som under kapitalismen inte bara definierar vad som är kultur och vad som inte är kultur utan också definierar vilka som skall ha tillgång till denna kultur. Det är den motsättningen som gång på gång visar sig i att det handlar om att göra de fattigaste än fattigare.

Blygsam är den satsning som under årtionden gjorts för att uppmuntra och möjliggöra kreativt skapande inom arbetarklassen. Stora är de investeringar som gjorts för att uppmuntra passiv konsumtion av kulturellt torftiga produkter. Stora är de profiter som gjorts i sådan verksamhet. Detta leder också till att arbetarklassens barn faktiskt inte har en reell chans att göra sina tillval i skolan efter intresse, utan de måste ta hänsyn till vilken nivå i samhället de skall hamna på. Detta har elever som jobbar inom elevorganisationen också påpekat i en debattartikel i *Aftonbladet* – jag tror att det var i går.

Nu måste de reella utbildningspolitiska frågorna lyftas fram. Här behöver inte socialdemokraterna snegla åt höger.

Får jag slutligen, herr talman, fråga minister Göransson: Har ministern någon gång funderat över varför inte tidningarnas insändarsidor översvämmas av protestskrivelser när kommuner drar ned på kostnaderna för läromedel, vilket direkt slår mot låginkomsttagare, eller varför inga opinionsstormar utlöses när antalet teaterbesök per skolbarn minskas?

Anf. 72 TORE NILSSON (m):

Herr talman! Jag ville i dag säga någonting om det omistliga.

Först är det våra älvar, de fyra stora som ännu inte räkat ut för vår vandalism. När vi på nyttans altare har lagt de många fallen, har vi i dag inte

råd att offra de sista levande älvarna. Det är de flesta svenskars uppfattning. Och vi kan inte rättfärdiga vårt handlande inför morgondagens generation, inför framtidens människor, om vi nu skulle förstöra det som finns kvar. Det är det omistliga.

Det finns andra energikällor. Och vi i Norrland har fått ringa utbyte för den rikedom vi ger åt landet, för de skatter som strömmar söderut. Det vore självklart att elkraft skulle vara billig på stränderna av de utbyggda vattendragen. Men det är den inte. Och folket vid de fyra älvarna behöver andra satsningar än byggen som sköts av tillfälliga gästarbetare och efteråt ingenting betyder för sysselsättning eller trivsel – utom i negativ mening.

Till de s. k. statsmakterna går i dag ett bestämt besked: Rör inte älvarna! Vår miljö hotas av nedfall från rymden som gör att skogarna dör och sjöarna drabbas av fiskdöd. Det är svårt att råda bot för det. Men de smycken som Vindelälven, Piteälven, Kalixälven och Torne älv är kan vi bestämt bevara. De hör också till vår kultur.

Det omistliga – det är också friheten.

Genom Europas centrum kastar skammens mur sin skugga, byggd av galningar som kallar sig demokrater. Balticums jord gömmer askan av de offerade, och fränder till oss deporterades och försvann. Den marxistiska religionen genomsyrar den s. k. socialism som steg för steg breder ut sig, den imperialism som syftar till världsherravälde. Överallt där marxismen övertar den politiska makten förvandlas länderna till koncentrationsläger, till hermetiskt tillslutna enpartistater i beroende av en klick järnhårda koryfèer. Det obegripliga är att även människor i vårt land kan omfatta den lära som skapat det totalitära system som förslavar och tystar alla oliktankande.

Jag vill i dag hylla Lech Walesa och hans kamp för friheten och rätten och det polska folk som trots det ohyggliga jätgreppet uthärdar i tron på sanningen och på Kristus.

Det omistliga – det är kristendomen.

Den är vår kulturs grundval. Den är hela det andliga arv som för vår del är förbundet inte minst med reformationen. När jag för första gången talar i denna pleniska vill jag påminna om ett namn: Martin Luther. I november blir det 500 år sedan Martin Luther föddes. Den 31 oktober skall vi än en gång minnas hammarslagen mot slottskyrkodörren i Wittenberg 1517, när den frigjorde spikade upp sina teser.

Jag har motionerat om kristendomsämnets betydelse för vår skola. Jag har t. o. m. sagt att katekesen borde återinföras.

I dag har Gideoniterna delat ut biblar – eller åtminstone Nya testamenten – till alla riksdagsmän.

För några veckor sedan fanns i samband med polisförbundets kongress i Malmö en rubrik på första sidan i Norrbottens-Kuriren: "Tio Guds bud polischefens rättesnöre." I tidningsartikeln säger polismästaren att han vill ha tillbaka normerna och moralen i samhället. Han säger: "Folk måste ha något att tro på."

Hans recept lyder: "Återupprätta tio Guds bud. Låt alla lära sig dem ordentligt i småskolan så att det sitter i ett tag framåt. Det behöver inte

betyda att folk ska bli kristna. Men de flesta behöver något att tro på.”

Tidningen har i samma nummer infört de tio budorden, tryckta med stor stil.

Vi behöver en reformation i dag – också kulturministern vet säkert det. Vi skall inte kalla den ”Tillbaka till Luther”. Vi kan säga ”Framåt till Luther” – ty det är progressivt och positivt ur alla synpunkter, inte minst ur kulturell synpunkt.

Jag vågar i dag be dig som lyssnar att läsa litet mer om Luther. I Gestapos fängelse skrev Hanns Lilje, sedermera biskop i Hannover, en mycket läsvärd bok: Luther – den nya tidens genombrott och kris. Redan i förordet heter det: ”De genom reformationen funna andliga grundvalarna utgöra ännu i dag vår kulturs enda hopp för framtiden.”

Hans bok är en uppmaning att ”återvända till de andliga fundament, på vilka Europa byggts upp”. Han säger: ”Vi har i Europas historia nått den stund då andelivet hotas av ett absolut vakuum, en form av nihilism gör sig gällande. Utan visshet om en framtid i andlig mening kommer det icke heller att givas någon politisk framtid, det är säkert. Ty den andliga nihilismen är otvivelaktigt alltid ett förebud till den politiska, dvs. till sammanbrottet.”

Han visar på den stora förflockningsprocess som civilisationen undergått och säger att dess rot är att trosangelägenheterna först behandlats som sekundära och sedan helt och hållet likviderats. ”Resultatet är en svärartad metafysisk utarmning.” Det är hans ord.

40 år senare, alltså i dag, ter sig detta ohyggligt tydligt – det har tyvärr i vårt land också blivit en utarmning. Lilje var klarsynt, ja profetisk, när han talade om att hela den kristna grunden för Europa var hotad.

Stora delar har i dag en marxistisk religion, och jag tycker att det vore dags att återinföra kristendomen på allvar som ämne i våra skolor.

Herr talman! Det omistliga är också rätten till liv. I fjol aborterades 32 534 foster i Sverige. Det är ett helt otroligt tal. Trots detta anses det på många håll normalt. I abortkommitténs betänkande Familjeplanering och abort menar man att 1974 års abortlag är riktig och fungerar bra.

För den som har kristen grundsyn och bekänner sig till den etik som varit västerlandets i tusen år är det skrämmande att mer än 30 000 aborter årligen betraktas som normalt. Det är också ett tecken på värdenivellering och negativ utveckling att personal som har samvetsbetänkligheter mot att utföra vissa ingrepp inte respekteras, inte får legitimation. I dagens Dagen finns det en ledare med rubriken Samvetenas frihet körs över. Den är mycket tänkvärd. Jag hoppas att det skall kunna ske en förändring, och jag skall ta upp ämnet senare i en debatt i höst.

Slutligen vill jag bara säga några ord om riksdagens lokaler. I denna vackra sal finns det en vävnad med en grå ton. Man har visst kallat den Land du välsignade. Välsignelse är också något omistligt. Det har våra fäder insett. Kanske är det vårt folks största förlust att det inte vet vad välsignelse är. Alla våra problem, den ekonomiska debatten om krisen i nuet, de sociala problemen visar hur sekulariseringen har utarmat oss och djupast sett är den största anledningen till krisen. Jag har funderat på om vävnadens grå ton

betyder morgon eller skymning över landet. Personligen tror jag att endast ett andligt uppvaknande, en sann reformation, kan ge Sverige en ljus framtid.

Jag var en av dem som ville flytta tillbaka till Helgeandsholmen. Jag var med i tvåkammarriksdagen en gång. Nu är vi tillbaka här, och det är jag glad över. Men glädjen grumlas när man tänker på att vi har så svåra arbetsförhållanden och så långa avstånd. Man kan inte undgå att reflektera över hur det skulle ha varit om alltsammans legat samlat på Helgeandsholmen. Tänk om vi hade haft ett funktionsdugligt hus där? Jag tror nämligen inte längre att vi kan passa alla tider, vilket är av nöden om vi skall kunna arbeta effektivt.

I tidningen Ny Teknik – den har nyss kommit i våra fack – finns i dag en artikel som gör att jag faktiskt begär att man skall göra en ordentlig undersökning och se efter om det är sant som där framförs under rubriken "Riskhus?".

Anf. 73 Statsrådet BENGT GÖRANSSON:

Herr talman! Jag begärde ordet för att få tillfälle att ta upp några av de resonemang som fördes under det skolpolitiska avsnittet och skall därför be Tore Nilsson ha överseende om jag inte tar upp hans inlägg i det här sammanhanget. Jag har i och för sig all respekt för de synpunkterna och skulle gärna föra ett resonemang med honom eftersom jag inte i alla stycken delar hans uppfattning.

Björn Samuelson inledde med att konstatera att när man debatterar skola i riksdagen är det tomt i kammaren. Det har naturligtvis förklaringar under långa sega debatt dagar. Men det är en faktor som det ibland finns anledning att fundera över, och det är att skoldebatten förs av relativt få personer. Vi har inte en bred medborgerlig skoldebatt i Sverige, vilket det finns anledning att beklaga. Orsaken kan möjligen vara att de som faktiskt debatterar så snabbt väljer att föra diskussionen i mycket tekniska termer. Jag känner mig emellanåt ganska plågad av att så många så snabbt vill införa alla konstiga förkortningar, som egentligen slår ut flertalet medborgare från en meningsfull diskussion om skolans innehåll.

Björn Samuelson tog upp utredningen om den behovsorienterade resursfördelningen. Jag vill bara kort konstatera att den är gjord på basis av ett material från en enkät i februari. Jag framhöll redan i budgetpropositionen i januari att det uppenbart var fråga om en decentralisering av räknedosor och inte en fördelning av resurser efter reella behov. Detta behöver inte innebära något medvetet åsidosättande av de riktlinjer som gällt. Jag tror tvärtom att en mycket sannolik förklaring är att – detta är naturligtvis bara vad som brukar kallas en kvalificerad gissning – man över huvud taget har haft mycket höga ambitioner. Jag har varit ute och rest och mött många och vet att det införs många olika kriterier för behovsfördelningen. Inför man för många kriterier upphäver dessa så småningom varandra. Jag tror alltså att det möjligen kan vara på det sättet att man ute i kommunerna varit så ambitiös att man tagit in så väldigt många olika kvalificeringsgrunder att de till slut omfattar alla elever. Då verkar det ju som om man fördelade per huvud och

inte efter särskilda behov.

Jag tycker alltså att vi har anledning att avvakta det här året, innan vi drar ytterligare slutsatser.

Att människor protesterar olika tungt i olika sammanhang är naturligtvis klart. Jag ser frågorna om protester på insändarsidor som retoriska, eftersom de som inte skriver insändare naturligtvis får svara för sig själva.

Om man nu ser traditionellt till den roll som var och en förutsätts spela i en partipolitisk diskussion i riksdagens kammare, är det kanske litet fel att säga detta, men jag vill ändå uttala att jag känner stark sympati för de resonemang Jörgen Ullenhag och Larz Johansson för i skoldebatten. Vi är inte överens i alla delar, men det finns en betydande samsyn i omsorgen om barnen, i ambitionen att söka skapa en skola som är den goda skolan för alla. Även om det möjligen partipolitiskt skulle vara opassande, vill jag uttala detta från talarstolen.

Jörgen Ullenhag tar upp frågan om jämställdhetsarbetet och jämställdhetens betydelse. Han pekar på att flickor är underrepresenterade i tekniska ämnen. Detta ger mig anledning att erinra om vad jag sade i vintras i ett frågesvar när det gällde det fria tillvalet på högstadiet. Läroplanen säger att tillvalskurser inte får ges en sådan inriktning att de kan förutses få en sned könsfördelning. Det hade på många håll tagits till intäkt för att man inte får genomföra kurser om de skulle få en sned könsfördelning, vilket faktiskt inte är fallet.

Jag har till min stora häpnad fått höra att man t. o. m. i något sammanhang har sagt att kurser som bara samlar exempelvis pojkar inte skulle få genomföras annat än i undantagsfall. Detta är naturligtvis inte fallet. Kurserna får självfallet genomföras. Man får fundera över hur man till kommande år skall planera kursen så att den inte lockar en sned könsfördelning. Det är viktigt. Men vi kan naturligtvis inte tro att vi ökar jämställdheten för flickor genom att hindra pojkar att gå i skolan. Det är tråkigt att detta behöver sägas, men jag har förstått att det behöver sägas, och därför gör jag det.

Larz Johansson för ett ganska ingående resonemang om gymnasieutredningen. Jag skall inte kommentera de värderingar han gör av tidigare och nuvarande ståndpunkter. Jag förmodar att vi får tillfälle i andra sammanhang att föra de resonemangen.

Det är riktigt att regeringen hänvisar till att lärlingsutbildningen i många sammanhang kan vara en väldigt viktig och värdefull funktion. Det är också riktigt att detta bör diskuteras ytterligare, och jag vill nu nöja mig med att konstatera att vi i den förändrade gymnasieskola som vi hoppas kunna utveckla kommer att få tillfälle att mycket noga pröva vilken roll lärlingsutbildningen skall få. Jag tycker att det är lämpligt att göra det i det sammanhanget. Då kan vi också ta upp frågor om vilka planeringsbegrepp vi skall ha när det gäller att dimensionera gymnasieskolan.

Per Unckel tog i sitt inlägg företrädesvis upp behovet av att kunna välja skolform. Jag har talat om kvaliteten i skolan som det grundläggande. Vi behöver ha en god skola överallt för alla våra barn.

När moderaterna resonerar om skolpolitik verkar det som om det egentligen fanns bara ett mycket begränsat antal fristående skolor som var av värde. Jag undrar vad lärarna i våra grundskolor tycker, när de i varje inlägg som görs från moderat håll indirekt får höra att de arbetar i en dålig skola. Det är ju faktiskt lärarna som i hög grad ger karaktär och prägel åt skolan. Jag tycker att vi har bra lärare, och jag anser inte att man ständigt skall slå dem i huvudet med att man tycker att de skolor som tillsammans rekryterar några få tusental av landets barn är de enda skolor som är goda. Många av de skolorna är bra, men alla är det kanske inte.

När det gäller frågan om Adolf Fredriks skola i Stockholm har jag i och för sig inte gjort någon hemlighet av vilken inställning jag har haft, men jag respekterar också Stockholmspolitikernas rätt att ta ställning i den frågan. Jag har ingen anledning att i dag säga något annat.

Utslagningen i grundskolan är allvarlig, men vi löser inte det problemet genom att differentiera skolan. Menar vi allvar med att man skall ta vara på varje elevs talang, måste vi inse att man inte kan göra det genom någon sorts grovdifferentiering efter adderade begåvningsförutsättningar, dvs. betyg lagda ihop till en hög för att en elev skall placeras i en viss undervisningsgrupp. Den elev som Per Unckel talade om och som hade det mycket speciella anlaget behöver faktiskt den sammanhållna skolan för att just det speciella anlaget skall kunna tas till vara.

Jag har med intresse och tillfredsställelse i kväll kunnat notera att det finns en betydande samsyn över partipolitiska gränser när det gäller vår skola och behovet av ett arbete för att göra vår skola bättre. Jag är mycket glad över detta. Socialdemokratin är beredd, på det här området som på andra områden, till ett mycket öppet och nära samarbete – för våra barns skull, för det är dem det handlar om.

Anf. 74 PER UNCKEL (m) replik:

Herr talmän! Bengt Göransson började sin replik med att beklaga att det saknas en bred skoldebatt i Sverige. Jag är inte så säker på att Bengt Göransson har rätt i det. Om man med skoldebatt menar många människor som funderar över skolans bekymmer med utgångspunkt från sina egna barn, finns det i den bemärkelsen en livaktig skoldiskussion ute i våra hem, en skoldiskussion som är bekymrad till sin inriktning. Man vet nämligen att våra barns resurser illa tas till vara. Många föräldrar beklagar det, och vi har anledning att beklaga det för landet i dess helhet.

Jag skall, herr talmän, kommentera två av Bengt Göranssons påpekanden. Det första handlar om friskolorna. När vi moderater talar om vikten av att elever och deras föräldrar skall få välja skola, så får Bengt Göransson detta till att bli en kritik mot lärarna i den offentliga skolan. Hur kan detta vara möjligt? Vad det handlar om är ju att öppna valmöjligheter som i dag är stängda och som många av de lärarna väl känner till är nödvändiga för att deras elever skall få möjlighet till en utveckling i enlighet med sina anlag och intressen.

Många är de lärare, Bengt Göransson, som vittnar om hur trubbig dagens

skola är när det gäller att ta till vara det speciella som varje människa faktiskt har. Friskolorna är en väg att öppna nya valmöjligheter. Att öka möjligheterna till val också inom den offentliga skolan är den andra vägen.

Jag tycker att Bengt Göransson inte skall nöja sig med att i denna kammaro säga att hans mening om Adolf Fredrik är känd. Adolf Fredrik har kommit att bli symbolen för socialdemokratiens okänslighet gentemot det som är annorlunda och speciellt. Därför är Bengt Göranssons uttalande i fråga om Adolf Fredrik viktigt. Det kan innebära signalen till någonting nytt ute i våra kommuner. Uteblivna uttalanden blir signalen till fortsatt trubbighet.

Den andra kommentar, herr talman, som jag skulle vilja göra handlar om högstadiet. Bengt Göransson säger att vi inte löser utslagningens problem genom en ökad differentiering. Och så hänvisar han till min typelev från Norrköping. Han behövde den sammanhållna skolan, sade Bengt Göransson. Det var ju precis den sammanhållna skolan som hade slagit ut honom. Den sammanhållna skolan klarade inte att hitta hans begåvningsprofil. Den hittades av en slump, och nu växer denna kille i personlighet och kunskap. Vi behöver differentiering, Bengt Göransson, för att alla elever skall komma till sin rätt.

Anf. 75 LARZ JOHANSSON (c) replik:

Herr talman! Bengt Göransson sade att det kan hända att debatten är för teknisk och att vi använder oss av för många tekniska termer, varför det kan vara svårt för många att delta i debatten. Det finns naturligtvis ett bra sätt att råda bot på detta, och det är att fortsätta på den väg vi tidigare slagit in på, dvs. att göra skolan mindre centralstyrd, mindre reglerad och fortsätta att decentralisera besluten och verksamheten ut till kommunerna. Då behövs det inte så mycket termer – då behövs det inte så mycket teknik.

Jag beklagar om mitt anförande var för tekniskt och om jag använde den här typen av termer. Jag ställde nämligen två frågor till Bengt Göransson, och av det diffusa svar jag fick förstår jag att i varje fall Bengt Göransson inte förstått frågeställningarna. Därför skall jag förtydliga frågorna litet grand, samtidigt som jag upprepar dem.

I den här sysselsättningspropositionen har ni insett att lärlingsutbildningen är bra, och ni säger att ni nu är beredda att stimulera den genom ett särskilt rekryteringsbidrag. Men då frågar jag: Varför kan vi då inte vara överens om att lärlingsutbildningen skall vara ett reguljärt inslag i gymnasieskolans utbildningsutbud. Det ni gör i propositionen är att jämställa lärlingsutbildning med andra åtgärder inom kommunernas uppföljningsansvar. Det är en väsentlig skillnad. Det räcker inte, Bengt Göransson, med att säga att detta är frågor som vi får lösa när vi skall se över gymnasieskolan, osv. Det kommer förhoppningsvis i början av nästa år en principproposition om gymnasieskolan. Sedan skall det vara ett utvecklingsarbete, som skall löpa under flera års tid.

Försöksverksamheten med lärlingsutbildning upphör höstterminen 1984. Kommunerna måste nu få ett besked om vad som skall komma i stället – om verksamheten skall fortsätta, om det skall vara reguljär verksamhet, om det

skall vara fortsatt försöksverksamhet eller om man har andra planer: Det var det jag ville att Bengt Göransson skulle tala om. Vad har regeringen för intentioner när det gäller lärlingsutbildningen?

Den andra frågan gällde gymnasieskolans dimensionering. Där är det om möjligt än mer världslost att hänvisa till att vi väl får diskutera det när vi planerar för hur gymnasieskolan skall se ut i framtiden. Gymnasieskolans planeringssystem är nämligen sådant att länskolnämnderna redan nu har fattat beslut om nästa års organisation. Och det har inneburit att man till många kommuner har måst säga: Den utbildning som ni planerar för nästa år ryms inte inom våra ramar – den måste vi skära bort.

Men länskolnämnderna är samtidigt medvetna om att skolöverstyrelsen har kommit med propåer om att få utökade ramar, och då krävs det besked nu och mycket snart, Bengt Göransson, om huruvida regeringen tänker gå det önskemålet till mötes. Man kan inte vänta ett eller annat år innan man tar ställning – då blir det inte någon utökad gymnasieutbildning.

Anf. 76 JÖRGEN ULLENHAG (fp) replik:

Herr talman! Jag vill gärna ge skolministern en eloge för det seriösa och lugna svar som han gav till oss som ställde frågor till honom. Jag noterar det, och jag tycker att det är mycket positivt.

När det gäller jämställdheten: I många skolor väljer flickorna mer eller mindre automatiskt värdinriktade utbildningar och pojkar utbildningar åt teknik eller naturvetenskap. Jag tror att man kan göra väldigt mycket åt attityderna om man helt enkelt förbättrar kunskaperna hos dem som skall göra valet. Det kan man göra allra bäst genom att låta äldre elever som själva har valt litet ovanligare utbildningar berätta om sina egna upplevelser. Det finns goda erfarenheter av att om en flicka som valt en teknisk utbildning går ut och berättar för sina yngre kamrater om sina erfarenheter, då väljer flickorna i nästa omgång i mycket större utsträckning tekniska yrken. Det är alltså en fråga om att öka kunskaperna.

Jag håller också med om att språket är mycket viktigt. Där har vi som politiker självfallet ett ansvar. Det finns en flora av förkortningar som tyvärr ofta alltför mycket används, och jag tror att det är en barriär för många föräldrar som själva inte har gått igenom någon längre utbildning, när det gäller att ta aktiv del i skolarbetet genom föräldraföreningar och på annat sätt. Jag tror att vi kan göra mycket för att förbättra den situationen.

Bengt Göransson säger också att man vill samverka, och han tycker sig finna gemensamma utgångspunkter här. Det finns det, på många områden. Vi har olika uppfattningar också, på andra områden. Från liberalt håll betonar vi mer detta med mångfald och olika alternativ. Men jag vill gärna säga att skolan i dag varken är svart eller vit. Det finns skolor och klasser i det allmänna skolväsendet som fungerar mycket bra i dag, och det finns skolor som fungerar mindre väl. Jag tror att man måste ha den insikten när man försöker att sätta in åtgärder för att åstadkomma en förändring.

Vackert tal är bra, och jag tvivlar inte på att Bengt Göransson också i handling vill visa att han menar någonting med det vackra talet. Men på ett

område – som jag tog som exempel i mitt förra inlägg – har man visat vassa armbågar i stället för en öppen attityd. Det gällde regionstyrelserna på högskoleområdet, där man från socialdemokratiskt håll föreslog en fördelning av ordförandeposterna i proportionen 3–3 och sedan – när valresultatet gav utslag så att det blev en socialdemokratisk majoritet – struntade fullständigt i den överenskommelse som man själv tagit initiativ till och lade beslag på fyra av de sex ordförandeposterna. Det innebär inte att man i handling visar någon god vilja, och jag tycker inte att man skall göra om detta i fortsättningen. Jag tror att Bengt Göransson håller med mig innerst inne, även om han har svårt att säga det öppet i debatten i dag.

Anf. 77 BJÖRN SAMUELSON (vpk) replik:

Herr talman! Jag vill tolka statsrådet Göranssons inlägg positivt och utgå ifrån att han, liksom jag, inser att det kanske inte går att smeta ut jämnt med spackelspaden längre när det gäller skolorna i landets kommuner. Vi måste kanske se litet närmare på hur behoven skiftar i skolorna ute i kommunerna. Orsaken är ju den att kommunerna är så olika.

Jag noterar också att statsrådet Göransson är beredd att bidra till att vidga den utbildningspolitiska debatten till att omfatta dem som kanske mest behöver den.

Jag kan inte låta bli att läsa upp en del av den artikel som två flickor skrev i Aftonbladet den 17 oktober, nämligen Ann Linde och Kristina Åberg som båda arbetar inom elevorganisationen.

De skriver om hur tidigt problem uppstår i skolan. Jag citerar följande:

”Redan när eleverna kommer till första klass är förutsättningarna att klara skolan mycket olika. Föräldrarnas ekonomi, ställning, utbildning och förväntningar på hur barnet ska klara skolan har betydelse.

Man skulle tro att skolan försökte utjämna dessa skillnader, så att man kunde ta tillvara varje elevs begåvning och möjligheter. Men icke. I stället har skolan ett raffinerat system av nivågrupperingar och olika val som ytterligare ökar skillnaderna. Det börjar på allvar i sjätte klass, när eleverna väljer tillval, allmän (lättare) eller särskild (svårare) kurs i vissa ämnen osv.

Dessa val bestämmer nämligen vilken möjlighet man sedan har att klara av gymnasiet.”

Vidare påpekar flickorna att det är den sociala bakgrunden som avgör om man väljer två eller tre års gymnasiestudier. Flickorna skriver sedan:

”Ca 70 procent av barn till akademiker väljer en 3- eller 4-årig teoretisk gymnasielinje medan bara 10 % av barn till arbetare utan yrkesutbildning väljer en sådan linje. Högskolan ska vi inte tala om – motsvarande siffror är 20 mot en procent.”

Detta är uppgifter som manar till eftertanke. Flickorna försöker vidga den utbildningspolitiska debatten, så att de får med dem som verkligen behöver komma i åtanke när vi bygger upp samhällets skola.

Onsdagen den
19 oktober 1983

*Allmänpolitisk
debatt*

Anf. 78 Statsrådet BENGT GÖRANSSON:

Herr talman! Jag är ledsen om mitt resonemang om skoldebatten tolkades på så sätt att jag sökte mästra mina meddebattörer i denna fråga. Det vill jag verkligen inte göra. Jag förstod av vad både Larz Johansson och Jörgen Ullenhag sade att de möjligen hade tolkat mitt inlägg som en beskrivning av deras bidrag till debatten.

Jag skall gärna erkänna att jag talar utifrån min erfarenhet som fembarnspappa. Jag tänkte bl. a. på de föräldramöten som jag deltagit i. Vi var på Lgr 69-möten på den tiden det begav sig och kastades mycket snabbt in i en mycket teknisk diskussion, som gjorde att de flesta föräldrar som var med egentligen slogs ut ur diskussionen. Det var detta som jag syftade på när jag talade om de tekniska debatterna.

Sedan är det också så, Per Unckel, att skoldebatten naturligtvis förs i hem där det finns barn. Men detta är en så viktig politisk fråga att den debatten behöver föras också av andra. Skolan är nämligen något som inte bara angår dem som har barn i skolan, dem som är elever i skolan eller som arbetar i skolan. Skolan angår också de 58-åringar som aldrig gifte sig och aldrig fick några barn. Deras arbetsinsats ingår i det arv som de lämnar efter sig till kommande generationer. Också för 58-åringen som aldrig gifte sig och aldrig fick barn är skolan en viktig fråga. Han har faktiskt som medborgare en viss skyldighet att engagera sig också i den politiska debatt som rör skolan. Jag menar alltså att vi behöver en bred medborgerlig skoldebatt som angår även andra än de närmast berörda.

När jag refererade till tidigare uttalanden av mig om Adolf Fredrik och sade att de borde vara kända syftade jag naturligtvis på uttalanden som jag gjort i samband med de frågesvar som förekommit här i kammaren.

Jag tillhör dem som tidigare skrev på ett uttalande till förmån för Adolf Fredriks skola. Jag har heller inte haft någon anledning att ändra mitt ställningstagande på den punkten.

Larz Johansson tar på nytt upp frågorna om lärlingsutbildning. Jag ser inget motiv till att man i de förslag som nu lämnats till riksdagen skulle föra andra resonemang än dem som har förts tidigare, men jag hänvisar till att det är viktigt att vi tar upp ett djupare samtal om lärlingsutbildningens roll. Jag vill gärna säga att regeringen är beredd att föra sådana samtal. Men det finns anledning att understryka att vi också där – med hänsyn till dimensioneringen – kan behöva ändra våra planeringsbegrepp. Det måste man ibland göra. Jag ser emellertid inget skäl att göra sådana förändringar mot bakgrund av meningsutbyten en sen kväll i en riksdagsdebatt. Jag noterade Larz Johanssons inlägg mer som en meningsyttring, som var värd att lyssna till och ta hänsyn till i en fortsatt diskussion.

Jörgen Ullenhag talar om att skolor fungerar olika bra. Det finns väldigt bra skolor med god ställning. Det finns också en del skolor som har det ganska svårt. Det är riktigt. Därför är det angeläget att se till att fördela de resurser vi har på ett sådant sätt att vi kan hjälpa de skolor som fungerar sämre än andra.

Jag kritiserade Per Unckel därför att han i sitt tal om de fristående skolorna

indirekt beskyllde den allmänna grundskolan för att vara en dålig skola. Då säger han: Det gör jag verkligen inte. – Men han gör ett enda uttalande om det allmänna skolsystemet i detta land. Han säger att skolan är trubbig.

Jag tycker att det är en negativ beskrivning av den grundskola vi har i det här landet. Den är faktiskt inte trubbig. Vi har en god, varierande, mångfaldig skola med många goda lärare som med stor ambition och mycket stort engagemang söker ge barnen i den skolan en god kunskap för att de skall kunna möta livet som vuxna medborgare.

Anf. 79 PER UNCKEL (m) replik:

Herr talman! Jag vill säga några ord med anledning av det senaste som Bengt Göransson hade att anföra och som gällde mitt uttalande om att jag ansåg skolan vara trubbig. Ja, det anser jag skolan vara. Men det är inte lärarnas fel att skolan är trubbig, utan skulden ligger hos dem som har bestämt inom vilka ramar skolans undervisning skall ske. Det är de som sitter i denna kammare som har vägrat en tillräcklig differentiering av grundskolans högstadium för att fånga upp alla de personligheter som i den ålder de befinner sig i på högstadiet så sakteliga börjar utvecklas. Den skola är trubbig som inte förmår engagera sina elever därför att den inte är tillräckligt mångfasetterad för att hitta de olika anlagen.

Bengt Göransson hänvisar i fråga om Adolf Fredrik till de uttalanden han tidigare har gjort. När han därmed indirekt inte vill gå längre än vad han tidigare har gjort är han uppenbarligen beredd att låta det som sker i Stockholm faktiskt ske.

Får jag, herr talman, något vidga debatten om Adolf Fredrik till att handla om politikens beredvillighet att lyssna. I Stockholm är elever och lärare och tiotusentals andra människor engagerade i försöken att rädda någonting som de tror på, som Bengt Göransson tror på, som många människor uppskattar och som framtida elevgenerationer vill ha möjlighet att söka sig till.

De protesterna klingar ohörda när Stockholms arbetarekommun bestämmer vad som skall bli stockholmarnas beslut.

Bengt Göransson får förlåta mig parallellen till de 75 000 människor som för några veckor sedan stod utanför det här huset och sade att de inte ville ha några löntagarfonder och som samma kväll i TV fick höra landets statsminister säga att det var några direktörer och moderaterna i Stockholms stad och län, som dessutom saknade stilkänsla. Vi ändrar inget i förslaget, sade statsministern.

Den typen av politikeruppträdande, där man inte lyssnar, inte vill höra opinioner annat än dem som överensstämmer med det egna partiprogrammet, äventyrar vår demokratis livskraft. Den attityden gör att människor tappar tron på möjligheten att göra sin stämma hörd och att få den respekterad.

Anf. 80 LARZ JOHANSSON (c) replik:

Herr talman! I min förra replik hävdade jag att Bengt Göransson uppenbarligen inte förstod min fråga om lärlingsutbildningen. Låt mig nu erkänna att jag inte förstod svaret.

Anf. 81 Jordbruksminister SVANTE LUNDKVIST:

Herr talman! Karin Söder tog i sitt anförande upp betydelsen av det nordiska samarbetet. Som samarbetsminister är jag angelägen att understryka vikten av att varje möjlighet att stärka detta samarbete prövas i en positiv anda.

Inriktningen av det nordiska samarbetet präglas i hög grad av de problem som vi f. n. brottas med i alla de nordiska länderna och som har sin grund i den ekonomiska krisen i vår omvärld. Nordiska rådet har slagit vakt om kravet på allas rätt till arbete och skyddet för de svaga grupperna, kort sagt om välfärdssamhället.

Vi har tidigare kommit mycket långt när det gäller utvecklingen av en gemensam arbetsmarknad och samordningen av våra sociala trygghetssystem. När det gäller att tillvarata våra möjligheter i ett ekonomiskt och industripolitiskt samarbete framstår som en av våra allra viktigaste uppgifter just nu att utveckla Norden som hemmamarknad.

Näringslivets framtid bestäms i hög grad i våra små och medelstora företag. Inte minst för utvecklingen i dessa företag är Norden som hemmamarknad av stor betydelse. Att röja ur vägen hinder för ett utvidgat industriellt och ekonomiskt samarbete de nordiska länderna emellan är en viktig uppgift. Gemensamt har vi i många sammanhang ökade möjligheter att stärka vår ställning i konkurrensen på världsmarknaden.

För många små och medelstora företag kan den nordiska marknaden vara en språngbräda för vidareutveckling. Av dessa och många andra goda skäl inriktar sig det nordiska ministerrådet nu på att lägga fram en arbetsplan för att vidareutveckla Norden som hemmamarknad.

1983 års livsmedelskommitté redovisade för några dagar sedan sitt första betänkande som gäller vissa jordbrukspolitiska förtursfrågor. Det ger mig inledningsvis anledning till att något erinra om motiven för den här utredningens tillkomst.

De förutsättningar som gällde för 1977 års jordbrukspolitiska beslut byggde på den situation som förelåg i mitten av 1970-talet. Då hade vi en relativt stabil samhällsekonomi, en god reallönetillväxt, en bra lönsamhet i jordbruket, måttliga prisstegringar och en ökande konsumtion och produktion av baslivsmedel.

När den socialdemokratiska regeringen trädde till i höstas såg situationen radikalt annorlunda ut. Samhälls ekonomin var körd i botten. Utvecklingen från slutet av 1970-talet hade lett fram till ett mycket stort budgetunderskott, bristande balans i utlandsaffärerna, kraftiga prisstegringar och en mycket hög räntenivå.

Den här utvecklingen fick också sina konsekvenser på livsmedelsförsörjningens område. Konsumenterna drabbades av kännbara prishöjningar på

livsmedel som en följd av att den bristande balansen i samhällsekonomin ledde till en kraftig kostnadsutveckling inom jordbruket. När reallönerna samtidigt sjönk blev resultatet att konsumtionen minskade, samtidigt som produktionen fortsatte att öka, bl. a. beroende på att den enskilde jordbrukaren sökte kompensera sin sjunkande lönsamhet med ökade arbetsinsatser och större besättningar. Det hela resulterade i den överskottsproduktion vars konsekvenser såväl regeringen som LRF-ledningen såg som ett bekymmer.

Effekterna av denna utveckling har skärpt konflikterna mellan de jordbrukspolitiska mål som uppställdes i 1977 års riksdagsbeslut och försvårat möjligheterna att tillgodose dem. Jag påstår sålunda att 1977 års jordbrukspolitik gick överstyr i den ekonomiska utveckling som vi fick uppleva under de borgerliga regeringsåren.

Inför den här situationen har regeringen funnit anledning att se över konsekvenserna, inte bara för jordbruket utan för livsmedelsförsörjningen i stort, av den utveckling som pågått och pågår inom denna viktiga sektor i samhället, med sikte på att vi skall kunna utforma en livsmedelspolitik som kan mötas med förtroende både av konsumenter och av producenter.

Jag konstaterar att utredningen när den tillsattes fick ett mycket positivt mottagande av alla berörda parter, såväl av jordbrukets organisationer som från de organisationers sida som betraktar sig som företrädare för konsumentintresset. Även företrädare för företag och anställda inom handel och livsmedelsindustri ansåg utredningen angelägen.

Detta får väl närmast uppfattas som ett bevis för att de senare årens utveckling på livsmedelsförsörjningens område medfört problem för alla berörda parter, problem som man hoppas skall bli belysta och lösta av utredningen.

Det är många och svåra frågor som utredningen har att behandla. Prioriteringar måste ske som gör det möjligt att handlägga vissa frågor snabbare än andra. Frågor av avgörande betydelse för överläggningarna om ett nytt jordbruksavtal, när det nuvarande utlöper den 30 juni 1984, har av kommittén behandlats med förtur. Kommitténs synpunkter och förslag i dessa frågor redovisades för en vecka sedan och är nu föremål för remissbehandling. Först därefter kommer regeringen att ta ståndpunkt i de frågor det här gäller. En proposition kan väntas till riksdagen under december månad.

En grundförutsättning för att vi tillfredsställande skall kunna lösa jordbruksnäringens problem är att vi kan få fart på Sverige igen, få i gång vår industri och få bukt med arbetslösheten. Att förhållandena för jordbruksnäringen är beroende av situationen för löntagarna lärde vi oss redan under 30-talskrisen.

Det är nu för tidigt att säga om devalveringen kommer att lyckas, men hittills har den varit framgångsrik. Mycket arbete återstår ännu för att klara sysselsättningen. Vi har en svår balansgång att gå när det gäller hur vi skall utnyttja våra resurser. Inte minst gäller det att balansera mellan att å ena sidan hålla nere statens utgifter för att begränsa det budgetunderskott som hänger som en kvarnsten om halsen på svensk ekonomi, hålla prisökningarna

och inflationen under kontroll och å andra sidan med begränsade resurser göra de insatser som kan trygga sysselsättningen både i privat och offentlig sektor.

Såvitt jag förstår inser man från LRF:s sida vikten av att vi kan hålla kostnadsutvecklingen inom landet under kontroll. Man inser att snabbt stigande livsmedelspriser är till nackdel inte bara för konsumenterna utan också för jordbrukarna. Konsumtionen sjunker, de oekonomiska överskotten ökar, och kompensationen för kostnadsstegringarna kommer först i efterhand.

Denna medvetenhet framgår tydligt av den bok som LRF:s näringspolitiska avdelning utarbetat, betitlad Lantbrukets kostnadsjakt – utveckling, produktionsanpassning, och den kampanj på detta tema som man under hösten drar i gång i studieverksamheten.

Man drar i boken den realistiska slutsatsen av vårt nuvarande ekonomiska läge, att lönsamhetsförbättringar för jordbruket kommer att vara svåra att åstadkomma genom höjda livsmedelspriser. För att citera boken: "Lantbruket som näring är i dag i en helt ny situation, som kräver nya grepp och genomtänkta analyser. Vi kan inte förlita oss på att samhället löser våra problem. Jordbrukspolitikens tillämpning är helt naturligt betydelsefull. Men ansvaret för utvecklingen kommer i högre grad än tidigare att ligga på oss själva, på vår förmåga att samverka och på våra organisationers effektivitet." Och vidare: "Vi kan alltså utgå ifrån att lönsamhetsförbättringar genom höjda priser och/eller ökad produktion av livsmedel är mycket svåra att åstadkomma på kort och medellång sikt. I denna situation kan kostnadsjakt i vid mening vara en viktig väg för att nå ökad lönsamhet i jordbruket."

Man slår fast att kostnadsjakten måste gälla hela lantbrukssektorn, dvs. förutom lantbruksföretagen även all lantbruksanknuten service och förädlingsindustri, LRF, rådgivning och forskning.

Det är värdefullt att man på detta sätt från LRF:s sida understryker att om vi skall komma till rätta med den obalans vi har i vår ekonomi, måste vi alla delta i jakten på onödiga kostnader på de olika områden vi har ansvaret för.

Det är naturligt, enligt mitt sätt att se, att LRF har den här inställningen, eftersom den tunga biten i den snabba höjningen av livsmedelspriserna inte är inkomstutvecklingen för jordbrukarna, utan den kompensation jordbruket fått för ökade produktionskostnader. Det ligger därför i jordbrukarnas eget intresse att stödja regeringens strävan att hålla nere inflationen på 4 % under år 1984.

En viktig fråga i detta sammanhang är att kompensationen för ökade produktionskostnader inom jordbruket och på andra områden i samhället inte är så utformad att den i sig blir inflationsdrivande. Det är självklart ingen glädje med ett kompensationssystem där prishöjningar och kompensationen för dessa jagar varandra mot en allt högre kostnadsnivå, som inte resulterar i några reella standardförbättringar för den som får kompensationen utan bara i ett försämrat penningvärde, och att vi sålunda hamnar i en ond cirkel.

Regeringen har bedömt att automatiska indexuppräknings kan få den

konsekvensen och att den risken kan vara särskilt stor, om dessa automatiska indexuppräknings skall utlösas i flera led innan en vara når konsumenten.

Därför är det angeläget att också andra metoder för kostnadskompensation till bl. a. jordbruket prövas, och därför fick livsmedelsutredningen detta uppdrag i sina direktiv.

Utredningens majoritet har nu redovisat tre alternativ, däribland det nuvarande systemet, utan att förorda något av dem. Remissinstanserna får nu tillfälle att uttala sig innan regering och riksdag säger sitt.

I debatten i denna fråga har man från borgerligt håll redan dragit långtgående slutsatser av att regeringen och de socialdemokratiska ledamöterna i kommittén över huvud taget vill ifrågasätta lämpligheten av den automatiska indexuppräknings. Man för ett resonemang som om det vore fråga om att inte kompensera alls för kostnadsstegringarna inom produktionen, när det i stället är formerna för denna kompensation diskussionen gäller.

Man försöker ge intryck av att det är regeringens avsikt att jordbrukarna skall få bära en tyngre börda än alla andra grupper i samhället. I kampen mot den inflation som vi har ett gemensamt intresse av att bekämpa.

Det är självfallet inte regeringens avsikt. Vad regeringen eftersträvar är naturligtvis att här som på andra områden försöka hålla kostnadsutvecklingen under kontroll så att vi inte får en fortsatt snabb prisstegring på livsmedel, till skada för såväl konsumenter som producenter och för vår strävan att få balans i vår ekonomi.

Jag kan förstå bitterheten över att de sex borgerliga åren skapat svårigheter för jordbruk och livsmedelsförsörjning, efter den relativt gynnsamma utveckling som kännetecknat jordbruksnäringen under de 44 åren med socialdemokratiskt regeringsansvar.

Thorbjörn Fälldin försökte i dag göra gällande att socialdemokratis ambitioner på jordbrukspolitikens område skulle vara att slå ut alla jordbruk norr om Dalälven och göra 20 000 jordbrukare och livsmedelsarbetare arbetslösa.

Det är en typ av skrämselpropaganda som bara vittnar om att Fälldin inte ett ögonblick läst livsmedelskommitténs direktiv, där regeringen slår fast den betydelsefulla roll som jordbruket spelar i bygder där annan sysselsättning är svår att få.

Han har uppenbarligen heller inte sett att utredningen har att bedöma den regionalpolitiska effekten av den snabba koncentrationen av livsmedelsindustrin till allt större och färre enheter.

Det är beklagligt om revanschlusten och den partipolitiska kampen om jordbrukarnas gunst kommer att skapa en hård konfrontation även på detta område, där breda lösningar tidigare varit möjliga.

Skall vi lyckas genomföra en politik som gagnar jordbruksnäringen, måste den vara så beskaffad att den kan mötas av förtroende inte bara av jordbrukarna utan också av konsumenterna. Livsmedelsförsörjningen är en gemensam angelägenhet för hela folket. De olika partsorganisationerna har att driva sina intressefrågor i detta sammanhang. Men politikerna, med sitt

övergripande ansvar för samhällsutvecklingen i stort och för att rättvisa skipas mellan olika grupper, kan inte ensidigt ställa sig på den ena partens sida.

Det är inte genom ett slagsmål mellan gruppintressen som vi kan få Sveriges ekonomi på fötter igen. Den insikten borde stå klar för var och en som inser allvaret i den situation vi befinner oss i.

Remissinstanserna får nu göra sitt. Sedan får vi återkomma till dessa frågor.

När det gäller skogspolitiken är det glädjande att kunna konstatera att aktiviteten inom den svenska skogsnäringen ligger på en hög nivå. En god utveckling inom vår skogsnäring är en viktig förutsättning för våra möjligheter att få Sverige på fötter igen.

För skogsindustrin pekar nu prognoserna på en kraftig produktionsökning under 1983. En bidragande orsak till denna uppgång är den devalvering som Sverige genomförde för ett år sedan.

I skogsbruket visar nu tillgänglig statistik att avverkningarna börjar närma sig den nivå de kan ligga på inom ramen för ett uthålligt skogsbruk och med hänsyn till natur och miljö.

Med de förändringar i skogsvårdslagen riksdagen beslutade om i våras, som bl. a. innebar införande av en minimiavverkningsnivå och krav på gallring och upprättande av skogsbruksplaner, har vi lagt grunden för en mera långsiktig hushållning och ett bättre utnyttjande av våra skogsresurser. Skogsstyrelsen har nu gått ut med anvisningar och föreskrifter om hur dessa förändringar i lagstiftningen skall tillämpas.

Den låga avverkningen under de för skogsindustrin goda åren 1979 och 1980 kom att innebära ett svårt avbräck för skogsnäringen genom förlorade marknadsandelar och ett antal miljarder i uteblivna exportinkomster samt förlorade värdefulla arbetstillfällen. Detta medförde negativa effekter på landets ekonomi.

Alla är såvitt jag förstår överens om att det här var ett förhållande som varken skogsnäringen eller landet har råd med. Skogsägarna tycks anse att det var en engångsföreteelse, som inte kommer att upprepas. Den fråga jag måste ställa är: Kan det vara förnuftigt att mot bakgrund av den knapphet på råvara vi vet att vi kommer att ha framöver så blint lita på att en återupprepning inte kommer att ske? Om så trots allt skulle bli fallet tvingas vi ju att på nytt tillgripa illa förberedda åtgärder, som blir till nackdel för alla parter. Jag vill erinra om att man såväl från skogsägarrörelsens som LRF:s sida har sagt sig inse att ingen regering, oavsett politisk färg, kan låta en situation som den vi hade 1979–1980 uppstå igen.

Bör vi inte i stället nu, när avverkningarna går bra och vi har ett rådrum, försöka finna väl förberedda åtgärder för att så långt det är möjligt gardera oss mot att vi hamnar i en situation som alla säger sig vilja undvika?

Inom kanslihuset har sedan i våras ett arbete på tjänstemannanivå pågått för att undersöka olika alternativa framgångsvägar för att få de passiva skogsägarna att kontinuerligt medverka i skogsvård och virkesförsörjning. Något förslag har ännu inte behandlats på politisk nivå. En diskussion skall

också föras med de berörda parterna, och jag har understrukt att de är välkomna med sina förslag till lösningar i dessa angelägna frågor.

Vid sidan av kampen mot arbetslösheten och inflationen står kravet på att vi skall ha rätt till en god livsmiljö i förgrunden för socialdemokratisk politik.

Miljöföreningarna påverkas inte av konjunktursvängningarna. Utsläppen till luft, mark och vatten är lika allvarliga i hög- som lågkonjunktur. Därför måste vi också i tider med knapphet på resurser slå vakt om de mål för miljöpolitiken vi har ställt upp.

Försurningsproblemen hotar att bli vår största miljökatastrof. På svenskt initiativ har de nordiska ländernas miljöministrar med stöd av sina regeringar fört fram ett gemensamt förslag till program, som skall ligga till grund för ett fortsatt europeiskt handlande när det gäller försurningsproblemen. Detta program innebär att de länder som anslutit sig till den ECE-konvention som nu trätt i funktion skulle åta sig att reducera sina svavelutsläpp med 30 % under en tioårsperiod räknat från 1981. Till detta program anslöt sig inte endast de fem nordiska länderna vid konventionens första möte i Genève i juni månad utan också Österrike, Schweiz, Canada och Västtyskland.

Genèvesmötet får uppfattas som ett genombrott för de krav på åtgärder som Sverige och de nordiska länderna sedan länge rest i denna viktiga miljöfråga.

Det är naturligtvis särskilt värdefullt att Västtyskland anslutit sig till programmet. Den tragiska bakgrunden till detta förhållande är att man på senare tid kunnat konstatera stora skador på de västtyska skogarna. Vid det sammanträffande som jag hade för några dagar sedan med den västtyske jordbruksministern kunde han berätta, att han i dag bedömer att 30 % av den västtyska skogen är skadad. Förhållandena är likartade för flera av länderna på kontinenten.

Jag har i egenskap av ordförande i det nordiska miljöministerrådet kallat mina kolleger till ett sammanträde i Stockholm i slutet av november för att vi där skall kunna fortsätta att diskutera hur vi skall agera på den internationella nivån för att få ytterligare kraft bakom vårt krav på åtgärder. Det positiva bemötande som det nordiska programmet fick, inte bara av de länder som omedelbart anslöt sig utan också rent principiellt från övriga länder inom ECE-konventionen, ger oss anledning till större optimism nu än tidigare när det gäller det internationella samarbetet för att möta försurningsriskerna. Regeringen kommer också att i samhällsplaneringen i övrigt här hemma, bl. a. i anslutning till vår energiförsörjning, ställa höga krav på rening på de olika typer av förbränningsanläggningar som medverkar till att skapa våra försurningsproblem.

Herr talman! Jag har nu gett exempel på tre frågor inom jordbruksdepartementets verksamhetsområde som kräver aktiva insatser från samhällets sida för att finna sin lösning. I ingen utav dessa frågor kan vi, om vi vill uppnå ett för samhällsutvecklingen gott resultat, låta marknadskrafterna styra utvecklingen. Detta borde åtminstone vara av intresse för centerpartiet att besinna innan man på nytt igen accepterar rollen som släpvagn åt högerkrafterna i det svenska samhället.

Onsdagen den
19 oktober 1983

*Allmänpolitisk
debatt*

Anf. 82 ARNE ANDERSSON i Ljung (m):

Herr talman! Tidigare i kväll sändes ett TV-program från Sundsvallsredaktionen under den något tillspetsade rubriken Livet som dör av jordbruket. Då jag inte sett programmet i kväll kan jag bara stödja mig på de tidningar som anmält programmet. Det framgår att programmet avser att i det första avsnittet spegla hur det intensiva odlingslandskapet har förändrat levnadsbetingelserna för växter djur. Många arter i det ursprungliga landskapets fauna och flora finns nu inte kvar. Det intensiva odlingslandskapet illustreras i programmet av en bild från Östgötaslätten, medan dess absoluta motsats visas upp i ett reservatjordbruk bedrivet utanför Alvesta i Småland. Att det senare inte vare sig överproducerar eller ens ger självförsörjning är väl överflödigt att nämna. Men säkerligen erbjuder det en harmonisk och trivsamt miljö för sin brukare. Att staten genom naturvårdsverket lämnar stöd för den odlingsformen är säkert välberättigat och av avgörande betydelse för brukarens välbefinnande.

Odlingsintensiteten i detta reservatjordbruk påminner i långa stycken om de jordbruk som bedrevs i Sverige under senare delen av 1800-talet. Det är drygt 100 år sedan en stor utvandring skedde från Sverige. Vid den tiden var ca 70 % av den svenska befolkningen sysselsatt inom jordbruket, vilket kan jämföras med nuvarande 4–5 %. Det var också vid den tiden – under senare delen av 1800-talet – som vi hade det sista stora svältåret här i landet. Armod och avsaknad av tro på framtiden var så utbredd att utvandringen under det närmaste årtiondet kulminerade. Det finns ingen anledning tro att någon enda art av flora eller fauna försvann på grund av intensitet i detta jordbruk. Däremot slogs befolkningen mot bristsjukdomar och hunger. Den kampen har människan nu vunnit. Det är troligt att det har skett på bekostnad av en eller annan art i odlingslandskapet. Det behöver inte vara fel att nu erinra om att djur- och växtlivet är en eller annan art fattigare. Men det är lika viktigt att betona att Sveriges befolkning under tiden har fått en säkrare försörjning, och det borde vi alla vara tacksamma för.

Svenskt jordbruk har under denna tid undergått en positiv förändring. Således har inte svenska folket enbart livsmedel av god kvalitet för sitt dagliga behov, utan vi har rent av fått ett visst överskott. Det är detta överskott – låt mig gärna kalla det en välbefinnande – som är föremål för den socialdemokratiska regeringens helt överskuggande jordbrukspolitiska intresse.

Effektiviteten och intensiteten i jordbruket är en produkt av många faktorer. Den förda jordbrukspolitiken har under hela efterkrigstiden haft ett i de jordbrukspolitiska besluten inskrivet effektivitetsmål. Växtförädlare har skänkt jordbruket förnödenheter till en ökad avkastning, som för få år sedan ansågs närmast ouppnåelig. Modern maskinteknik i förening med större kunskaper om riktig handelsgödselanvändning har säkrat inte bara höga utan jämna skördeuttag. Härav framgår att forskning och teknik har gått hand i hand för att trygga ett även i internationell jämförelse framgångsrikt jordbruk. För den skull ter sig den oro förbryllande som det varje gång ges uttryck för då vi har ett gott skördeår i Sverige.

Mot bakgrund av den vecklagan som så ofta ljuder från de socialdemokratiska talarstolarna över kostnader som svenska konsumenter åsamkas av det svenska jordbruket, tedde sig Olof Palmes FAO-tal i Rom för några dagar sedan mera uppmuntrande. Om nu Palme – vilket inte alltid händer då han är utrikes – är rätt återgiven, hade han yttrat att hungrande människor ute i världen inte mättas med ord. Man kan drista sig till att dra den slutsatsen att Palme menade att hungrande människor rent av skall mättas med mat, precis på samma sätt som Sveriges befolkning.

Nu avser jag inte dra en lans för att svenskt jordbruk skall producera för export, men väl att vi skall producera så mycket i vårt land att vi i så ringa utsträckning som över huvud taget är möjligt uppträder som livsmedelsköpare på den internationella marknaden. Detta är också ett livsmedelsbistånd. Med det synsättet ter sig vårt svenska livsmedelsöverskott inte som en olycka vare sig för Sverige eller för världen utan rent av som en alltför ringa tillgång.

Efter det socialdemokratiska regeringstillträdet, som Svante Lundkvist för en stund sedan uttryckte sådan synnerlig belåtenhet med, har det hänt många saker inom hans departementsområde. Föga av det som har skett har väckt ökade förhoppningar för svenskt jordbruk. Svante Lundkvists iver att visa vilken energisk jordbruksminister han är har närmast undantagslöst varit ett slag i ansiktet på enskilt ägande och framtidstro för svenskt jordbruk. En mildare och vänligare omskrivning skulle måhända kunna vara att det som hänt i långa stycken mera har karakteriserats av socialistisk klåfingrighet. Socialdemokratins angrepp på handredskapsfisket på ostkusten kanske kan föras till den senare kategorin. Föga var att vinna för fritidsfisket. Gemensamma förlorare i anledning av det förslaget är naturligtvis de enskilda fiskevattensägarna men också den arma statskassan, som så småningom skall betala den enskilde motionären Åke Wictorssons nycker, som ledde till propositionen av Svante Lundkvist.

På skogspolitikens område har jordbruksministern ordentligt slagit sin panna blodig. Höga men ogenomtänkta ambitioner följdes av, som jag kan uppfatta det, förtretliga reträtter under vintern. Var det verkligen så bråttom med ändringarna i skogsvårdslagen att sakfrågan behövde vika för att yviga vallöften i varje fall till någon del skulle kunna infrias? En dålig tingens ordning när det gäller lövslybekämpningen har redan hunnit ersättas med en lika dålig lag av socialdemokratiskt märke. Oron inom skogsbruket tycks aldrig kunna få ett slut, då jordbruksministern tydligen har för avsikt att till våren återkomma med en ny omgång onödiga åtgärder. Mera om skogspolitiken kommer den moderate ledamoten Sven Eric Lorentzon att framföra i ett anförande något senare här i kammaren.

Andra oroselement är föreslagna förändringar på skörde-skadeskyddets område. Jag hoppas verkligen att jordbruksministern kommer att generera sig för att följa utredningsmannens rekommendation att rent av stjäla alla eller delar av skörde-skadefondens pengar. Att inom skörde-skadeskyddet, liksom tidigare inom salmonellabekämpningen, förorda ett försäkringskydd behöver inte vara enbart negativt, men det är definitivt negativt att utan ingående överväganden om de nya förslagets effekter avsäga sig sitt ansvar för viktiga

jordbrukspolitiska områden. Det är en dålig politik.

Livsmedelskommitténs direktiv ger också anledning till oro för jordbruket. Den brådska som totalt sett gäller för kommittén, och som i synnerhet har gällt för det delbetänkande som just nu har lämnats, är i sig ett orosmoment. Jordbrukets farhågor förstärks självfallet av att för jordbruket grundläggande frågor skall behandlas under utomordentligt hård tidspress. Det är rent av främsta skälet till att kommittén i det nu avlämnade delbetänkandet inte har kunnat nå bredare enighet.

Närmast oansvarigt ter det sig f. ö. att med ledning av ett under tidspress framtaget delbetänkande förändra spelreglerna för jordbrukets prisförhandlingar. Jag vill mycket bestämt opponera mot den välvilliga beskrivning som Svante Lundkvist för en liten stund sedan gav i sitt anförande. Jordbruksministern måste rimligen förstå att det betyder någonting om man ändrar spelreglerna. Kräver verkligen jordbruksministern i ett delbetänkande en ändring för ändringens egen skull? Eftersom man i direktiven förordar ett system med friare förhandlingar måste man väl ändå ha för avsikt att uppnå någonting med detta. Vad annat, Svante Lundkvist?

Ändrade förutsättningar för dessa förhandlingar i kombination med att kommittén också har att lämna förslag om de övergripande målens inbördes ställning gör att svenskt jordbruks situation i två steg, men ändå över bara ett enda år, kan helt förändras. Kan detta verkligen ha varit jordbruksministerns mening? Jordbruksministern har nu om än knapp så ändå tid på sig att lämna sådana klargöranden till livsmedelskommittén att eventuell onödig oro i jordbrukarleden kan undanröjas.

Jordbruket är en långsiktig näring som arbetar under speciella förhållanden. De inom jordbruket aktiva skall enligt min mening inte behöva känna oro i den dagliga yrkesutövningen enbart därför att jordbrukets förutsättningar i så hög grad styrs av politiska beslut. Det skall inte bli en ny jordbrukspolitik enbart av det skälet att vi byter regering i Sverige. Jordbruket är inte en näring som kan hänga med i de svängar som blir följden av att jordbruksministern under en valkampanj har lovat att förutsättningarna skall ändras, så att svenska folket får en livsmedelspolitik i stället för en jordbrukspolitik. Vi ser det yttrandet mera som ett talesätt.

Det är alldeles uppenbart att vi i Sverige också i fortsättningen skall ha en jordbrukspolitik som syftar till att förse svenska konsumenter med goda livsmedel. Att Svante Lundkvist i direktiven till livsmedelskommittén lanserar en ny syn på jordbrukspolitiken ser vi som ett sätt att skapa oro i jordbrukarleden. Om det inte har varit någon bestämd mening med lanseringen av denna nya syn, har den rent av varit illa sinnad.

Jag fäste mig vid att Svante Lundkvist för en stund sedan talade om den framgång som jordbrukspolitiken i Sverige hade under de 44 socialdemokratiska regeringsåren. Sedan kom – med hans sätt att uttrycka det – sju i stort sett mycket besvärliga år under en borgerlig regeringstid. Härefter har nu lyckan åter kommit det svenska jordbruket till del.

Svante Lundkvist torde ha synnerlig glädje av sitt korta minne. Det är ändå inte mer än ungefär 13 år sedan hela det svenska jordbruket stod på fot för att

protestera mot den jordbrukspolitik som den socialdemokratiska regeringen då bedrev. Var det ett av framgångsåren för socialdemokratisk jordbrukspolitik? Svante Lundkvist löper nu uppenbar risk att den situationen upprepas.

Jag menar på fullt allvar att Svante Lundkvist har ett år på sig att ge sådana besked till livsmedelskommittén att svenskt jordbruk får det erkännande det behöver. Svenskt jordbruk producerar så obetydligt mer än vad vi behöver för att förse nationen med goda livsmedel att näringen som sådan inte skall behöva arbeta under alldeles särskild oro därför att vi har en nyckfull jordbruksminister.

Anf. 83 EINAR LARSSON (c):

Herr talman! Jag lyssande med mycket stort intresse till jordbruksministerns anförande. Jag hade väntat mig att det skulle leda till en debatt som handlade om exakta och konkreta ting, men tyvärr måste jag, herr jordbruksminister, konstatera att det mera innehöll vänliga och svepande fraser. I det sammanhanget vill jag liksom tidigare talare säga att när det gäller jordbrukspolitikens och livsmedelspolitikens innehåll räcker det inte med vänlighet och välformulerade fraser. Det måste också handla om ett handgripligt hanterande av konkreta ting.

Inledningsvis vill jag också uttrycka stor uppskattning över jordbruksministern som person och för den vänliga attityd han intar, men jag vill samtidigt varna dem som låter detta överskugga det faktum att Svante Lundkvist har att bedriva en socialdemokratisk jordbrukspolitik. Den innehåller inte bara vänlighet – det framgår nu allt mer konkret. Visserligen ligger ännu inte sådana handlingar på kammarens bord att vi direkt kan gå in i en konstruktiv debatt, men ryktet säger oss att det i den allmänna prutningen nu är fråga om att pressa livsmedelssubventionerna tillbaka – kanske med mer än 800 miljoner. Det betyder, Svante Lundkvist, dyrare mat och ökade bekymmer för näringen. Så enkelt är det – tyvärr.

Ryktet säger dessutom att skogsvårdsavgiften skall ökas, att skördeska-deavgifterna kommer att belasta näringen hårdare, att ökade veterinäravgifter kommer att belasta näringen, att avgifterna på växtnäringssämnen och växtskyddsmedel skall ökas kraftigt och ge ett stort budgettillskott, att det är fråga om att börja avgiftsfinansiera rådgivningen, osv.

Det hjälper inte att uttala sig om sådana åtgärder i en vänlig ton. Det är fråga om konkreta och hårda åtgärder som innebär en press på näringen och som – om nu inte socialdemokratin är beredd att proletarisera dem som sysslar med näringen, och det tror jag inte att man är – i sina yttersta konsekvenser betyder också dyrare mat.

Jag tycker att det är rätt tillfälle att nu kommentera denna fråga. Svante Lundkvist och jag diskuterade den litet under valrörelsen 1982, och då sade Svante Lundkvist, vilket han märkligt nog upprepar även i dag, i litet svepande formuleringar något om det som gått överstyr och kapsejsat. Men det problemet skall socialdemokratin lösa. Billigare mat åt konsumenterna och större trygghet i näringen – det löser vi med en livsmedelsutredning. Det märkliga var att väldigt många tyckte att det lät bra, man nästan trodde att

Onsdagen den
19 oktober 1983

*Allmänpolitisk
debatt*

det var möjligt. Jag måste beklaga, Svante Lundkvist, att jag aldrig har bekant mig till dem som trodde att det var möjligt. Det är för många oförenliga mål inbakade i den problematiken.

Ett första test av vad denna omtalade utredning skulle kunna uträtta har vi på bordet, nämligen utredningens första delbetänkande. Det innehåller, för att summera snabbt, egentligen ingenting mer än en liten udd. Jag vill passa på att bemöta det ganska oväntat småaktiga angrepp som jordbruksministern gjorde på Fälldin när han sade att kritiken mot jordbrukspolitiken skulle botten i någon sorts besvikelse över vad som hände under den icke-socialistiska regeringsperioden.

Nej, sanningen är den, Svante Lundkvist, att för första gången lyckades vi att med en icke-socialistisk majoritet i riksdagen skriva in bestämmelser om att även i jordbruket sysselsätta människor skulle likställas med andra grupper och ha vissa rättigheter när det gällde inkomstmål. Det är ingen nyhet för oss att det har besvärat Svante Lundkvist och hans partikamrater under de senaste sex åren. Det enda som denna livsmedelsutredning innehåller är ett angrepp just mot inkomstmålet. Något mer blev det inte av utredningens ståtliga målsättning.

Visserligen finns några alternativ till redovisade, men det framgår tydligt av jordbruksministerns anförande vilket alternativ det är som skall förverkligas. Det är det som inte i förväg ger någon garanti för kompensationsersättning för de kostnader man har haft. Det betyder väldigt enkelt att det skall bli mer otrygghet i näringen. Som gammal idrottsman är jag förvånad över att Svante Lundkvist tycks vara beredd att ändra spelreglerna mitt i matchen. Det är en ganska märklig inställning.

Jag vill i det här sammanhanget också bemöta det underliga sättet att försöka stödja sig på LRF. Det kunde nog vara riktigt när utredningen tillkom, för i LRF var man litet blåögd och lyssnade mer till de vänliga formuleringarna än till politikens innehåll och välkomnade utredning. Men hur kan det komma sig att inte Svante Lundkvist i dag citerar vad LRF säger i sitt särskilda yttrande med anledning av livsmedelsutredningens betänkande? Där ger LRF sitt besked om vad det tycker om socialdemokratisk jordbrukspolitik. Det har inget att göra med de citat som Svante Lundkvist anförde i sitt inledningsanförande. Jag skulle önska att man citerade de formuleringarna i stället, då kommer vi närmare sanningen.

Här går man ut och förespeglar konsumenterna att de skulle kunna få billigare mat, om vi beslutar om ett nytt kompensationsystem för jordbruket. Svante Lundkvist har rätt i den formulering där han säger att jordbrukarna skall hjälpa till att hålla inflationen nere och att det kan hända att de får kompenseras litet mindre än nu. Därvid tar man i utredningen fasta på en enda punkt, nämligen att jordbrukarna inte skall kunna känna att de har en trygg kompensation för de räntekostnader de har haft. Ge mig ett rakt svar, Svante Lundkvist: Vad skall jordbrukarna göra för att hålla räntan nere? De skulle inget högre önska än att räntan hålls nere. Men när räntan är hög och de har haft kostnaderna, då är det en mycket cynisk politik att gå ut att säga att det inte är självklart att de kan få ersättning. Det gäller 40 % av

deras inkomster. Försök att resonera med några andra grupper i samhället och kräva att de utan att knota skall acceptera att man äventyrar 40 % av deras inkomster! Det var detta som Fälldin kommenterade och som han så orättvist bemöttes för här.

När jordbruksministern började med att tala om Norge lät det väldigt intressant och bra, för då tänkte jag att jordbruksministern måste ha varit i Norge och kommit överens om att vi skall producera socker för Norge. Det hade varit den logiska konsekvensen, för vi kan ju producera socker i Sverige. Vi skulle kunna producera socker på några tiotusental hektar mer än vad vi gör i dag.

Så är ingalunda fallet. Vad har hänt i stället? Jo, utrikeshandelsministern åker ner till Genève och säger mot riksdagens gällande beslut att regeringens skall sträva till att importera socker i stället för att producera det hemma. Riksdagens beslut innebär en 95-procentig försörjning, men Mats Hellström har i Genève lovat att vi skall sträva mot en 85-procentig försörjning.

Det var, Svante Lundkvist, kanske ett par tre tusen arbetstillfällen som ströks i ett enda streck med detta vårdslösa löfte i Genève. Jag anser att vi skulle kunna vara ett exportland när det gäller socker. Socker kan vi producera, och vi producerar det billigt och dessutom på platser som har stor regionalpolitisk betydelse. Vi har redan nu både Roma sockerbruk på Gotland och Karpalunds sockerbruk i Kristianstad. Det är regeringen som har ett mycket stort ansvar i detta avseende. Det påpekas inte minst i de tio klara punkter där Fabriksarbetareförbundet angriper regeringen för den vårdslösa hanteringen av detta viktiga problem.

Vi skall se till att vi bemästrar problemet med överproduktionen, säger Svante Lundkvist. Är det nu så stort problem att landet har så mycket mat? Enligt vissa beräkningar kostar överskottet 400 milj. kr. om året. Jag vill inte nu diskutera dessa beräkningar. Jag accepterar dem, även om de kan vara diskutabla på vissa punkter. Säg att det kostar 400 miljoner att styra ut överskottsproduktionen. Då skulle det ge 20 000 reella arbetstillfällen på heltid, inte på deltid eller avlönade via AMS. Då blir kostnaden ungefär 50 000 per arbetsplats, och då är det alternativet mycket billigare. Är det riktigt att i en tid då man har bekymmer med arbetslösheten plötsligt med anledning av på felaktiga premisser grundade ambitioner äventyra ett så stort antal arbetstillfällen?

Tyvärr kan vi inte, Svante Lundkvist, förvänta att det går att lösa de svåra balansproblemen mellan näringen och konsumenterna genom ett så vårdslöst och enkelt grepp som att säga att detta kan en livsmedelsutredning klara. Men vi skall ge utredningen en chans att fortsätta. Vad som har hänt under det här året pekar i motsatt riktning. Jag vill inte ta till så stora ord som att säga att det går över styr. Men om Svante Lundkvist vill framhärda i påståendet att jordbrukspolitiken misslyckats och gått över styr under slutet av 1970-talet och att man hade bekymmer då, kan jag medge att man hade bekymmer, kanske både i näringen och i fråga om konsumenternas förmåga att betala matpriserna. Det tyder på att man hade balansproblem. Men de problemen, om de fanns då, kommer att bli etter värre med den politik som

nu har aviserats. Det är bara början av eländet. Om det går över styr – ja, det får vi ta ställning till så småningom, om det blir aktuellt.

Nu avvaktar vi med intresse vad som skall hända på skogspolitikens område. Där räcker det inte heller med vänliga ord och svepande formuleringar. De rykten från kanslihuset som nu hörs tyder snarast på en ökad press mot de aktiva skogsägarna, fastän rubrikerna talar om motsatsen.

Jag tycker att det som Svante Lundkvist slutade sitt anförande med här är bra, att man fortsätter det internationella arbetet för en bättre miljö. Det arbetet bedrevs mycket intensivt även i slutet av 1970-talet. Det finns inte anledning att ta upp någon kontroversiell debatt om det. Det gäller mycket viktiga problem som det bör vara möjligt att uppnå en större enighet om. Men om Svante Lundkvist inte ändrar den kurs som han nu slagit in på när det gäller jordbrukspolitiken, går det inte att undvika en kontrovers i framtiden.

Anf. 84 BÖRJE STENSSON (fp):

Herr talman! När livsmedelskommittén tillsattes före jul 1982 var talet om ett besvärande överskott inom svenskt jordbruk mycket aktuellt.

Två mycket goda skördeår 1981 och 1982 var viss bakgrund till det debattläge som rådde. I skilda debatter har jag, och många andra, betonat att mycket goda skördeår inte alltid kan påräknas.

Lätt glöms bort att produktion ur åkermarken är, trots många tekniska framsteg som är ägnade att bemästra naturkrafterna, ytterst beroende av väder och vind. Jag vill citera ur livsmedelsutredningen: "Vid den tidpunkt då direktiven gavs tenderade överskotten att öka. Enligt kommitténs bedömning synes läget just nu på såväl produktions- som konsumtionssidan i vart fall tillfälligt ha förbättrats något."

Livsmedelskommittén har i uppdrag att ge förslag till utformning av en livsmedelspolitik. Uppdraget omfattar således såväl en översyn av nuvarande jordbrukspolitik som utformningen av en politik rörande samtliga led i livsmedelskedjan. Mycket brådskande anses vara att få fram nya metoder att beräkna ersättningen till jordbrukarna för de insatsvaror som erfordras i jordbruksdriften, drivmedel, kraftfoder m. m. Vidare anser man från jordbruksdepartementets sida att s. k. överproduktion är kostnadsdrivande när det gäller livsmedlen. Nedskärning av svensk jordbruksproduktion skulle då kunna ge lägre livsmedelspriser. Det är väl vad man försöker förespegla svenska folket och oss alla som konsumenter.

Genom att bönderna pressas på ersättningen för prishöjningarna på insatsvarorna, olja, utsäde, maskiner, gödning m. m. skall jordbruksnäringen hjälpa regeringen att hålla nere inflationen. Liksom ersättningen för arbetsinsatsen, bondens lön, nu är en förhandlingsfråga skulle produktionsmedelskostnaderna också bli det. Det är i varje fall ganska tydligt att regeringens önskan är att komma bort från nuvarande system, och det så snabbt att de förhandlingar som börjar på nyåret inför ny period fr. o. m. den 1 juli 1984 kan föras från jordbruksnämndens sida utan bindningar av de nuvarande reglerna.

En särskild arbetsgrupp inom livsmedelsutredningen har utrett hur det

nuvarande systemet fungerar. Objektivt sett tycks man inte ha kommit till annan slutsats än att systemet har fungerat bra. Men nu är det ju så att regeringen nära nog beställt ett nytt system. I det läget går inte de socialdemokratiska ledamöterna emot intentionerna från regeringen, och det kan kanske vara förklarligt.

Vari består överproduktionen?

Kommitténs behandling av denna fråga ger ingen vägledning för framtiden. Man konstaterar att överskotten är lägre än tidigare. Överskottet av jordbruksprodukter 1982 uttryckt i antal djur och hektar åker beräknas enligt utredningen till 50 000 mjölkkor, 58 000 köttdjur, 457 000 slaktsvin och ca 180 000 hektar åker. Dessa tal representerar i den direkta jordbruksdriften 12 000 sysselsatta. Samhällskostnaden beräknas enligt vad man kan läsa sig till i utredningen till mellan 350 och 400 milj. kr.

Siffran ytterligare 12 000 i arbetslöshet i jordbruksdriften tycker jag är skrämmande.

De direkta kostnaderna för samhället att skapa arbetstillfällen rör sig om miljardbelopp. Det är också ur denna synpunkt en oförsvärlig politik att genom prispress tvinga, särskilt då unga nyetablerade jordbrukare, att överge jordbruksnäringen. Om denna jordbrukspolitik skall genomföras frågar jag mig: Vilka jordbruksenheter skall slås ut? Var i landet är de belägna? Det finns såväl regionalpolitiska skäl som säkerhetsskäl att gå varsamt fram, för att inte nämna de sociala skälen.

Från folkpartiets sida brukar vi framhålla att en minskad användning av kemikalier i jordbruket något decennium framöver ger mindre hektarskörden. Av den anledningen torde våra nuvarande tre miljoner hektar odlad jord behövas. Det kommer att odlas mer proteinrika grödor i framtiden för att minska kraftfoderimporten till de mjölkproducerande enheterna eller kött-djursuppfödningen. Energigrödor kommer att bli aktuella i högre grad än f. n. Vi menar också att vårt land har ett ansvar för den globala livsmedelssituationen. När EG-marknaden nu tycks dra ner subventioner till jordbruksnäringen blir exportpriserna säkerligen något högre för den export vi kan behöva placera på annat håll. Vår begynnande export av högförädlade livsmedel kan utvecklas vidare. Detta är synpunkter som säger att den jordbruksnäring vi har bör vi söka behålla och göra det allra bästa av.

Kommittén föreslår förlängning av förbudet mot investeringar i stallbyggnader på jordbruket. Förbudet infördes i våras mot folkpartiets uttalade vilja. Det innebär ett långtgående ingrepp i den enskilde jordbrukarens handlingsfrihet. Risk finns att man på t. ex. familj jordbruket, som skall vara den viktiga basen för svenskt jordbruk, inte kan göra de investeringar som är nödvändiga för gårdens bärkraft. Risk finns att enheter onödigtvis slås samman.

Herr talman! Jag vill delge några synpunkter på arbetet inom jordbruksdepartementet för ytterligare tvångsåtgärder i skogspolitiken.

Regeringen har inte tagit ställning till några nya tvångsåtgärder i skogen, säger jordbruksminister Svante Lundkvist när jordbruksdepartementets planering för nya tvångsåtgärder av och till ventileras i pressen. Det medges

dock vad jag förstått att lagstiftning planeras för att få fram mer virke. En arbetsgrupp prövar olika lösningar, sägs det. Avsikten tycks vara att söka styra virkestillförseln med något slags förfogandelag. Ibland antyds att jordbruksministern avser att lägga fram en proposition i tid så att riksdagsbeslut skulle kunna styra prisförhandlingarna inför säsongen 1984/85.

Nu när avverkningarna har ökat markant är ändå inte regeringen nöjd utan vill gå in med nya regleringar. Det är uttryck för en regleringslusta utan hämningar. När råvarutillförseln är tillfredsställande är det fel på priset på denna råvara. Tvångsåtgärder skall lösa alla problem. Från folkpartiets sida hävdar vi att regleringar och tvångsåtgärder i stället för att lösa problem skapar nya.

Nuvarande skogsvårdsdrag, i huvudsak från 1979, efter förslag av dåvarande jordbruksminister Eric Enlund, är något som de flesta skogsägare kan och vill rätta sig efter. 80–85 % av de privata skogsägarna följer skogsvårdslagen. Det är uppgifter jag kan få från skogsvårdstjänstemän inom både skogsstyrelsen och skogsvårdsstyrelser på olika håll i landet. Ytterligare 10 %, säger man, ställer upp när de har fått en påminnelse om vilka åtgärder som bör vidtas i deras skog.

Det är alltså ett fåtal som är lagbrytare, och talet om ett stort antal passiva skogsägare är, mot bakgrund av dessa uppgifter, överdrivet.

Låt skogsvårdsmyndigheterna få arbetsro! Låt skogsägarna, som kan och följer nuvarande skogsvårdsdrag, visa sin kompetens! Avstå från ytterligare reglerande ingrepp i skogsnäringen! Vi kan gärna låta skogsstyrelsen bevisa att nuvarande lagstiftning också kan pressa passiva skogsägare till ökande avverkning.

F. ö. är det intressant att studera skogsstyrelsens uppgifter om anmälningar om slutavverkning för åren 1976/77–1982/83. Det är ju slutavverkningarna som ger tyngden i virkesutbudet.

År 1982/83 anmäldes till slutavverkning för domänverket 41 598 hektar, för övriga allmänna skogar 13 871 hektar, för bolag 76 896 hektar och för privatskogar 104 570 hektar, sammanlagt 236 935 hektar. Beträffande domänverket var förändringen från föregående år minus 18 % och jämfört med föregående femårsmedeltal minus 29 %. Beträffande övriga allmänna skogar var förändringen från föregående år plus 17 % och jämfört med femårsmedeltalet plus 22 %. Beträffande bolag var förändringen minus 10 % från föregående år och minus 7 % om man tar ett medeltal för femårsperioden. Beträffande privatskogar var förändringen från föregående år plus 52 % och i förhållande till femårsperioden plus 56 %. För samtliga ägare var det en ökning från föregående år på 9 % och jämfört med föregående femårsmedeltal en ökning på 8 %.

Det är alltså en påtaglig ökning, och det har också jordbruksministern antytt i debatten. Detta säger också att det finns möjligheter att få fram virke när bara marknaden får fungera på ett bra sätt.

Kammaren beslöt att förhandlingarna skulle fortsättas vid morgondagens sammanträde.

Nr 10

Onsdagen den
19 oktober 1983

16 § Kammaren åtskildes kl. 23.48.

In fidem

BERTIL BJÖRNSSON

Solveig Gemert